

Черкаський гуманітарно-правовий ліцей
Черкаської міської ради Черкаської області

ПРАКТИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ ЧЕРКАСЬКОГО ГУМАНІТАРНО-ПРАВОВОГО ЛІЦЕЮ

рекомендовано Вченою радою Черкаського обласного інституту
післядипломної освіти педагогічних працівників
(протокол №5 від 27.12.2019р.)

УКЛАДАЧІ:

Директор Черкаського гуманітарно-правового ліцею ЧМРЧО Гайдук В. Г.

Заступник директора Черкаського гуманітарно-правового ліцею ЧМРЧО з НВР Зімнін Ю. Ф.

Заступник директора Черкаського гуманітарно-правового ліцею ЧМРЧО з НВР Карпенко Н. В.

Заступник директора Черкаського гуманітарно-правового ліцею ЧМРЧО з ВР Соломаха Н. І.

Практичний психолог Черкаського гуманітарно-правового ліцею ЧМРЧО Волошин О. О.

Учитель української мови та літератури Черкаського гуманітарно-правового ліцею ЧМРЧО Молодик К. Ю.

Учитель інформатики Черкаського гуманітарно-правового ліцею ЧМРЧО Волошин І. Ф.

Черкаси 2020

ВСТУП

Розділ 1. ОСВІТНІЙ ВЕКТОР НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

- 1.1. Наукове роз'яснення понять «компетенція» та «компетентність»
- 1.2. Визначення поняття «соціокультурна компетентність» в теорії освіти
- 1.3. Компонентно-структурний аналіз соціокультурної компетентності

Висновки до першого розділу

Розділ 2. SOFT SKILLS ЯК ОБОВ'ЯЗКОВИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ УСПІШНОГО ВИПУСКНИКА

- 2.1. Теоретичне осмислення поняття
- 2.2. Світова практика упровадження та дослідження гнучких навичок
- 2.3. Практичне осмислення та формування гнучких навичок

Висновки до другого розділу

Розділ 3. ПРАКТИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДОСВІДІ ДІЯЛЬНОСТІ ЧЕРКАСЬКОГО ГУМАНІТАРНО-ПРАВОВОГО ЛІЦЕЮ

- 3.1. Структурно-функціональна модель формування соціокультурної компетентності учнів ліцею
- 3.2. Досвід занурення учнів Черкаського гуманітарно-правового ліцею у полікультурний світ
- 3.3. Участь в міжнародних проєктах як метод мотивації навчально-пізнавальної діяльності ліцеїстів
- 3.4. Науковий рівень освітнього простору Черкаського гуманітарно-правового ліцею
- 3.5. Значення медіаграмотності у створенні соціокультурного простору ліцею
- 3.6. Розвиток соціокультурної компетентності в позанавчальній діяльності ліцею

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ВСТУП

Інформаційне суспільство породжує кардинальні зміни в системі освіти, яка ставить перед собою завдання підготовки високоосвіченої та культурної особистості. Оновлення освітніх систем, адекватне змінам, передбачає збагачення існуючого змісту навчання й виховання, пошуку шляхів підвищення якості навчального процесу за перспективи зростання частки інтелектуального компонента в освітньому полікультурному середовищі. Пропагуються ідеї демократизації, європейського співтовариства, ціложиттєвого навчання, мобільності студентів і викладачів, компетентнісного підходу.

Оволодіння соціокультурною компетентністю передбачає не лише навчання іншомовної комунікації, але й формування особистості, готової до міжкультурного спілкування, до успішної участі в діалозі культур, який не можливий без соціокультурних знань. У зв'язку з цим актуалізується проблема формування соціокультурної компетентності як одного з показників готовності особистості діяти в глобальному світі.

Актуальність теми дослідження визначають такі чинники:

- неоднотайність науковців у визначенні суті, місця, змісту й ознак сформованості соціокультурної компетентності;
- наявність суспільного запиту на випускників, що мають необхідний соціокультурний досвід, і водночас брак ефективних механізмів набуття його;

- актуалізація проблеми виховання ініціативної, активної творчої особистості з високим рівнем сформованості характеристик, які сприяють успішній соціалізації її;
- важливість участі кожної людини в забезпеченні функціонування суспільних інституцій, готовність до виконання різних суспільних ролей, формування громадянської відповідальності й активності.

Концептуальні теоретико-методологічні положення компетентнісного підходу та шляхи його впровадження в систему освіти представлені в наукових працях А. Андреева, В. Антипової, В. Байденка, В. Болотова, В. Введенського, С. Гончаренка, О. Дахіна, Е. Зеєра, Д. Іванова, В. Краєвського, Д. Махотіна, Н. Ничкало, О. Овчарук, Г. Пахомової, Н. Селезньової, В. Сєрікова, С. Сисоєва, Ю. Татура, Ю. Фролова, А. Хуторського, В. Шадрикова та ін.

Поняття «компетенція» та «компетентність» були предметом наукових досліджень багатьох науковців. Найвідоміші праці російських та українських учених-педагогів В. І. Байденко, Н. М. Бібік, І. О. Зимньої, Н. В. Кузьміної, А. К. Маркової, О. В. Овчарук, О. І. Пометун, Г. К. Селевко, Р. Уайта, А. В. Хуторського становлять основу досліджень цих явищ, дають змогу визначити аналізовані терміни як динамічні поняття.

Підґрунтя формування соціокультурної компетентності досліджували П. Сулейманова [6], М. Байрам, Ж. Зарат [8], Ян ван Ек [10] та ін. Умови формування соціокультурної компетентності майбутніх фахівців розглядаються в роботах таких вчених як С. Шехавцова [15], О. Жежера [3] та ін.

Об’єкт дослідження – процес формування соціокультурної компетентності здобувачів освіти.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування соціокультурної компетентності учнів в навчальній та позанавчальній діяльності ліцею.

Мета роботи — розкрити сутність соціокультурної компетентності та визначити педагогічні умови її формування в учнів у процесі навчання.

Відповідно до мети визначено **завдання дослідження**:

1. На підставі аналізу філософської, культурологічної, психолого-педагогічної літератури визначити ступінь дослідження проблеми формування соціокультурної компетентності учнів в працях вітчизняних та зарубіжних науковців.
2. Розкрити сутність та структуру соціокультурної компетентності.
3. Теоретично обґрунтувати педагогічні умови формування соціокультурної компетентності здобувачів освіти.
4. Розробити модель формування соціокультурної компетентності учнів у діяльності ліцею та навчально-методичне забезпечення її впровадження.

Методологічний рівень роботи становлять загальнонаукові підходи до дослідження виховання соціокультурної компетентності в єдності:

–компетентнісного (обґрунтовує змістові й компонентні характеристики соціокультурної компетентності учнів у системі діяльності освітньої установи, встановлює термінологічний зв'язок соціокультурної компетентності з поняттями толерантності, міжетнічної компетентності);

–середовищного (обґрунтовує специфіку соціокультурного виховання відповідно до етнокультурного, регіонального та соціального змісту певного соціуму);

–системного (передбачає вивчення полікультурного виховання як складника цілісної системи ЗНЗ, а також детермінує основні принципи визначення змісту та організації виховної діяльності (гуманізму, суспільної та

громадянської консолідації, позитивного ставлення до культурного багатоманіття, культуродоцільності, культурного релятивізму, взаємності, цілісності культурної картини світу, педагогічної етики і такту, міждисциплінарності та комплексності).

Теоретичний рівень роботи визначає систему вихідних понять, покладених в основу розуміння феномену «соціокультурна компетентність», що дає змогу здійснити його аналіз і синтез. Відповідно до тлумачення сутності зазначеного поняття, виокремлюється сукупність філософських і психолого-педагогічних положень, необхідних для дослідження проблематики виховання соціокультурної компетентності в закладі, що є базисом для формування змісту означеного процесу, добору форм і методів діяльності закладу.

Практичний рівень роботи представлено аналізом впровадження авторської структурно-функціональної моделі виховання соціокультурної компетентності учнів школярів у системі діяльності Черкаського гуманітарно-правового ліцею, презентацією практичних інструментів формування соціокультурної компетентності учнів в освітньому просторі установи.

На різних етапах наукового пошуку застосовано **методи дослідження:**

–*теоретичні*: аналіз й узагальнення теоретичних і науково-методичних джерел з дисциплінарного поля філософії, психології, соціології, історії, культурології для визначення категоріального апарату; вивчення нормативних документів для з'ясування специфіки організації полікультурного виховання в Україні та світі; аналіз вітчизняних і зарубіжних підходів до розкриття сутності поняття соціокультурної компетентності та визначення його теоретико-методичних засад; теоретичне моделювання для побудови структурно-функціональної моделі виховання соціокультурної компетентності в закладі освіти;

–*емпіричні*: узагальнення педагогічного досвіду; психолого-педагогічна діагностика (анкетування, інтерв'ювання, експертна оцінка), педагогічне спостереження за міжкультурною комунікацією учнів; педагогічний експеримент для перевірки ефективності структурно-функціональної моделі формування соціокультурної компетентності;

–*статистичні*: методи описової статистики, кореляційний аналіз, розрахунок статистичних критеріїв для кількісного та якісного аналізу експериментальних даних.

Практичне значення одержаних результатів полягає у впровадженні методики розвитку соціокультурної компетентності учнів у систему діяльності закладу загальної середньої освіти; створенні організаційного і методичного забезпечення процесу полікультурного виховання. Результати дослідження можуть бути використані вчителями з метою інтегрування елементів полікультурного виховання у шкільні курси історії, географії, літератури, дисциплін художньо-естетичного циклу, громадянської освіти; у процесі позакласної роботи; в організації спільної діяльності з батьківською громадськістю під час полікультурного виховання учнів; педагогами закладів позашкільної освіти для організації роботи Євроклубів, учнівських експедицій, екскурсій, молодіжних обмінів.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків.

Розділ 1

ОСВІТНІЙ ВЕКТОР НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

1.1. Наукове роз'яснення понять «компетенція» та «компетентність»

Дослідження понять «компетентність» та «компетенція» здійснювали: Т. Свірчук, О. Гура, Ю. Васютинська, Н. Кузьмінська, В. Лунячек, С. Пільова, Р. Міллс та інші. Поняття «компетентність» та «компетенція» виникли у контексті запровадження компетентнісного підходу, який започатковано в Америці у 70-х рр. XX ст. [22]. Із закордонних дослідників загальновизнаними засновниками сучасного руху компетенцій вважаються Девід Мак Келланд і Річард Е. Боятціс, які працювали консультантами по управлінню в американській компанії Нау-МсВер [17, 20]. Перші спроби застосування терміну «компетенція» у вітчизняній та зарубіжній психологопедагогічній науці відбувалися тільки у контексті загальної освіти, але пізніше даний термін почав використовуватися і у полі вищої освіти, професійного навчання [6, 3–12]. Історіографія досліджуваної теми є короткою з причини того, що досліджувані основні поняття (компетенції) досить молоді на теренах України, а загальновживаними і прийнятими в обігу користувалися і ще користуються такі поняття як знання, уміння, навички.

Існує декілька підходів до розуміння понять «компетентність» та «компетенція». В зарубіжній педагогіці поняття «компетенція» і «компетентність» ототожнюються. Так, в англо-українському словнику англійському «competency (e)» відповідають і компетентність, і компетенція. Одні вчені розрізняють ці поняття (Г. Топольницька, М. Єрмоленко, В. Міжеріков), інші – ні (В. Афанасьєв, М. Нагач, І. Васильєв, А. Маркова) [20].

Автори першого підходу наголошують на тому, що ці поняття, хоч і походять від одного кореневого слова «competency», мають різне значення, різний спосіб буття.

Автори другого підходу до розуміння співвідношення понять «компетентність» та «компетенція» не розрізняють їх змісту й пояснюють використання цих термінів, перш за все, недосконалістю перекладу (І. В. Родигіна). Адже «компетенція» – це поняття, що увійшло у вітчизняну освітню теорію та практику з англосаксонської освітньої традиції. Причому деякі автори наполягають на пріоритеті використання саме терміну «компетентність» перед терміном «компетенція», ґрунтуючись на «вітчизняних мовних стереотипах», а також на тому, що поняття «компетенція» традиційно вживається у значенні «коло повноважень», а «компетентність» пов'язується з обізнаністю, авторитетністю, кваліфікованістю, що є істотно педагогічними категоріями. Відтак, багато дослідників, здійснюючи переклад іноземних публікацій, автоматично перекладають слово «competency» – «компетенція» (англ.) на українську / російську мови як «компетентність» і, навпаки.

Для порівняння визначень понять «компетенція» і «компетентність» різними дослідниками, їх тлумачення наведені в таблиці 1.1 і 1.2.

Таблиця 1.1

Визначення поняття «компетенція»

№	Дослідник, джерело	Зміст визначення
1.	Енциклопедія освіти [4, с. 409]	Компетенції –відчужена від суб’єкта, наперед задана соціальна норма (вимога) до освітньої підготовки учня, необхідна для його якісної продуктивної діяльності в певній сфері, тобто соціально закріплений результат
2.	А. В. Хуторський [9, с. 152]	Компетенція –це готовність людини до мобілізації знань, умінь, зовнішніх ресурсів для ефективної діяльності в конкретній життєвій ситуації.
3.	С. Е. Шишов, В. А. Кальней [7, с. 262]	Компетенція –це загальна здатність, що основана на знаннях, досвіді, цінностях, схильностях, які надбано завдяки навчанню.
4.	за матеріалами дискусій, «Освітня політика та освіта «рівний-рівному»	Об’єктивна категорія, суспільно визнаний рівень знань, умінь і навичок, ставлень тощо у певній сфері діяльності людини як абстрактного носія.

Таблиця 1.2

Визначення поняття «компетентність»

№	Дослідник, джерело	Зміст визначення
1.	Енциклопедія освіти [4, с. 408]	Компетентність у навчанні (лат. <i>competentia</i> —коло питань, в яких людина добре розуміється) набуває молода людина не лише під час вивчення предмета, групи предметів, а й за допомогою засобів неформальної освіти, внаслідок впливу середовища тощо.
2.	А. В. Хуторський [9, с. 153]	Компетентність—це володіння учнем відповідною компетенцією, включаючи його особисті спостереження до предмета діяльності, це вже усталена якість особистості (сукупність якостей) учня і мінімальний досвід діяльності у даній сфері.
3.	С. Е. Шишов, В. А. Кальней [7, с. 263]	Компетентність –здатність (уміння) діяти на основі здобутих знань
4.	Quality education and competencies for life	Здатність застосовувати знання та уміння ефективно й творчо в міжособистісних відносинах – ситуаціях, що передбачають взаємодію з іншими людьми в соціальному контексті так само, як і в професійних ситуаціях; поняття, що логічно походить від ставлень до цінностей; та від умінь до знань.

Встановлюючи співвідношення між поняттями «компетенція» й «компетентність», зазначаємо необхідність їх розмежування. На основі того, що компетенція визначається певною організацією, установою, державою як наперед задана вимога до знань, умінь, навичок, якими повинна володіти особистість, для успішної діяльності в межах тієї сфери, де ця діяльність буде здійснюватися. Компетентність, в свою чергу, є надбанням самої особистості, визначає якісний рівень, засвоєння в наслідок навчання, знань, умінь навичок та здатності застосувати їх, на основі власного досвіду, в процесі здійснення певної діяльності. Компетенція пов'язана з певним видом діяльності, тоді як компетентність – з особистістю, з її внутрішніми якостями та здібностями.

Компетенція «на пряму» пов'язана з компетентністю, оскільки конкретно окреслює те наперед задане коло питань і в тій сфері діяльності, з якими повинна бути добре обізнана, т. т. компетентна, особистість. Іншими словами, компетенція є певним, заздалегідь визначеним, набором знань, умінь, навичок, а компетентність – якісною характеристикою їх засвоєння, що проявляється в процесі практичної діяльності.

Європейський парламент і Рада Європейського Союзу 17 січня 2018 року схвалили Рамкову програму оновлених ключових компетентностей для навчання протягом життя (рис. 1.1).

У мінливому і тісно взаємопов'язаному світі кожна людина потребує широкого спектра навичок і компетенцій, які вона має постійно розвивати протягом усього життя. Основні компетенції, визначені в Рамковій програмі, спрямовані на створення засад для досягнення більш рівноправних і більш демократичних суспільств. Вони відповідають необхідності забезпечення всебічного та сталого розвитку, соціальної єдності та подальшого розвитку демократичної культури.

Компетентності визначаються як комбінація знань, навичок та ставлень:

- знання складається з фактів і цифр, концепцій, ідей та теорій, які вже встановлені та підтримують розуміння певної сфери або предмета;
- навички визначаються як здатність та спроможність виконувати процеси та використовувати наявні знання для досягнення результатів;
- ставлення описують диспозиції сприйняття і налаштованості щодо ідей, людини або ситуації й спонукають до відповідних реакцій або дій.

Ключовими компетентностями є ті, які необхідні всім людям для підвищення особистого потенціалу і розвитку, розширення можливостей працевлаштування, соціальної інтеграції та активного громадянства. Такі компетентності розвиваються в процесі навчання протягом усього життя, починаючи з раннього дитинства шляхом формального, неформального та інформального навчання.

Усі ключові компетентності вважаються однаково важливими: кожна з них сприяє успішному життю в суспільстві. Компетенції можуть застосовуватися у багатьох контекстах і в різних комбінаціях. Вони переплітаються та поєднуються: розвиваючи компетентності, важливі для однієї життєвої сфери, ми одночасно розвиваємо й пріоритетні для іншої.

Такі навички, як критичне мислення, аналітичне мислення, вирішення проблем, творчість, робота в команді, вміння спілкування та проводити переговори, прийняття рішень, саморегуляція, стійкість, емпатія, участь, повага до різноманітності, враховуються у всіх ключових компетентностях.

Рис. 1.1 Ключові компетентності для навчання протягом життя

Зимня вперше теоретично обґрунтувала концептуальні засади угруповання ключових компетенцій, розмежувавши три основні групи компетенцій й окресливши змістове наповнення кожної:

«Перша група. Компетенції, що стосуються самої людини як особистості, суб'єкта діяльності, спілкування.

Це:

- компетенції здоров'язбереження (...);
- компетенції ціннісно-сенсової орієнтації в світі: цінності буття, життя, цінності культури (живопис, література, мистецтво, музика); науки; виробництва; історії цивілізацій, власної країни, релігії;
- компетенції інтеграції: структурування знань, ситуативно-адекватної актуалізації знань, розширення приросту накопичених знань;
- компетенції громадянськості: знання й дотримання прав і обов'язків громадянина, свобода й відповідальність, упевненість у собі, відчуття власної гідності, громадянський обов'язок, знання й гордість за свою державу;
- компетенції самовдосконалення, саморегулювання, саморозвитку, особистої та предметної рефлексії; сенс життя, професійний розвиток, мовний і мовленнєвий розвиток, оволодіння культурою рідної мови, володіння іноземними мовами;

Друга група. Компетенції, що стосуються соціальної взаємодії людини й соціальної сфери:

- компетенції соціальної взаємодії: з суспільством, спільнотою, колективом, сім'єю, друзями, партнерами, компетенції в конфліктах та їх розв'язанні, співпраця, толерантність, повага та прийняття іншого (раса, національність, релігія, статус, стать), соціальна мобільність;

–компетенції в спілкуванні: усному, письмовому, діалог, монолог,творення та прийняття тексту; крос-культурне спілкування; ділове листування; іншомовне спілкування, комунікативні завдання, рівень впливу на реципієнта;

Третя група. Компетенції, що стосуються діяльності людини:

–компетенція пізнавальної діяльності: постановка й розв’язання пізнавальних задач; нестандартні розв’язки, проблемні ситуації –їх створення та розв’язання; продуктивне й репродуктивне пізнання,інтелектуальна діяльність;

–компетенції діяльності: гра, навчання, праця, засоби та способидіяльності: планування, проектування, моделювання, прогнозування, дослідницька діяльність, орієнтація в різних видах діяльності;

–компетенції інформаційних технологій: прийом, переробка й видача інформації; перетворення інформації (читання, конспектування), масмедійні, мультимедійні технології, комп’ютерна грамотність; володіння електронною інтернет-технологією» [13

Тривалі дискусії навколо понять «компетенція/компетентність» дозволили виокремити чотири базові характеристики поняття «компетентність». О.Пометун доходить висновку про те, що:

–для демонстрації компетентності обов’язково потрібен контекст;

–компетентність завжди є результатом, вона є характеристикою того, що може робити індивід, а не описує процес, під час якого індивід набув цю компетентність;

–для вимірювання здатності індивіда щось робити потрібні чітко визначені та затверджені стандарти;

–компетентність є мірою того, що індивід може робити в конкретно визначений час [256].

Думки вітчизняних (Н. Бібік, О. Овчарук, О. Пометун) науковців збігаються в тому, що до ознак ключових компетентностей варто віднести поліфункціональність, надпредметність, міждисциплінарність, багатокомпонентність,

спрямування на формування критичного мислення рефлексії, визначення власної позиції, ключові компетентності дозволяють розглядати в тісному взаємозв'язку особистісне й соціальне в освіті, відбивають комплексне оволодіння сукупністю способів діяльності, що створює передумови для розроблення індикаторів їх вимірювання; вони виявляються не взагалі, а в конкретній справі чи ситуації; їх набуває молода людина не лише під час вивчення предметів, групи предметів, але й засобами неформальної освіти, унаслідок впливу середовища тощо.

Отже, на основі аналізу теоретичних і науково-методичних праць здійснено системний аналіз таких базових понять дослідження як «компетенція», «компетентність», «компетентнісний підхід», «ключові компетентності».

У нашому дослідженні ці поняття ми розглядаємо так: *компетентнісний підхід* – спрямованість освітнього процесу на формування і розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості. *Компетентність* – інтегрована якість особистості, яка набувається у процесі навчання та особистого пізнавального і життєвого досвіду та охоплює динамічне поєднання: знання, уміння, навички, досвід, життєві орієнтації, переконання, власне ставлення й може реалізовуватися в практичній діяльності. *Компетентність* – результат освіти, особистісна якість учня, що вже склалася, а також мінімальний досвід діяльності в даній галузі. *Компетенція* – це відчужена мета освіти, наперед задана вимога (норма) до освітньої підготовки учня, сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), що задаються відносно певного кола предметів та процесів, необхідних, аби якісно і продуктивно діяти відносно них.

1.2. Визначення поняття «соціокультурна компетентність» в теорії освіти

Поняття соціокультурної компетентності тісно пов'язане з соціальною компетентністю і найбільш вірогідно саме з неї має своє семантичне походження. Розуміння поняття соціальної компетентності вітчизняні та зарубіжні вчені підходять по-різному. Одні автори, визначаючи соціальну компетентність, віддають перевагу соціальним знанням, інші – умінням і виробленням різних поведінкових ситуацій, треті вважають важливим доповнити необхідні знання та вміння цілком певними психологічними якостями і здібностями. Ряд авторів у змісті соціальної компетентності на передній план висувають певні властивості особистості.

У контексті нашого дослідження розглянемо процес становлення терміну «соціокультурна компетентність» у педагогічній науці. Уперше, як вважає І. Зимня, освіта, яка була зорієнтована на розвиток компетенцій, була сформована у 70-х роках в Америці в загальному контексті, поняття «компетенція» було застосовано до теорії мови, трансформаційної граматики Н. Хомського. Увагу було звернено на різницю між компетенцією та компетентністю, тобто різницю між знанням мови співрозмовника або слухача та реальним уживанням мови в різних конкретних ситуаціях [5, 34].

У документах ООН, ЮНЕСКО, Ради Європи наголошується на ключових компетентностях (key competencies), що дають можливість особистості ефективно брати участь у багатьох соціальних сферах, робити внесок у розвиток суспільства, професійно зростати. Серед ключових компетентностей значне місце посідає соціокультурна компетентність як складне інтегроване утворення у характеристиці особистості.

Так, В. Сафонова визначає, що соціокультурна освіта є запорукою успішного формування професійної іншомовної комунікативної компетенції за умови реалізації принципу дидактичної культуровідповідності, який передбачає відбір і

впровадження у навчальний процес культурознавчого матеріалу, що формує соціокультурну основу навчально-методичного комплексу з іноземної мови [4]. О. Коломінова розглядає соціокультурну компетенцію як систему уявлень про основні національні традиції, звичаї та реалії країни, мова якої вивчається, а також систему навичок та вмінь узгоджувати свою поведінку згідно з цими знаннями [1]. М. Максимець розуміє соціокультурну компетенцію як здатність особистості через адекватне розуміння та повагу до інших мов, культур і релігій виявляти активну і відповідальну життєдіяльність у соціумі на засадах демократичності, гуманізму, толерантності тощо [3]. П. Сисоєв трактує соціокультурну компетенцію як рівень знань соціокультурного контексту використання іноземної мови, а також досвід спілкування і використання мови в різних соціокультурних ситуаціях [5]. Таким чином, проаналізувавши все вище сказане, ми можемо зробити висновок, що науковці переконані в позитивному впливі вивчення іноземної мови на формування соціокультурної компетенції особистості.

Аналіз психологопедагогічної літератури свідчить, що зарубіжні та вітчизняні науковці, досліджуючи поняття «соціокультурна компетентність», особливу увагу приділяють співвивченню мов, культур та цивілізацій, взаємозв'язку мови та суспільства (соціуму), мови та культури. Існує декілька тлумачень цього явища, способів інтерпретації його сутності та структури. Але наразі немає єдиного визначення соціокультурної компетентності. Більшість дослідників визначають соціокультурне спрямування навчання з позиції соціокультурної компетенції, а не компетентності; деякі вживають ці поняття в одному значенні.

В українській лінгводидактиці (О. Горошкіна, О. Кучерук, А. Ярмолюк та ін.) феномен «соціокультурна компетентність носія мови» трактують як інтегративне особистісне утворення, складниками якого є:

- знання, пов’язані зі світовою, національною, регіональною культурою, цінностями, що визначають стосунки між людьми, між людиною і світом;
- шанобливе ставлення до культурних надбань, дбайливе ставлення до рідної мови, відповідальне ставлення до рідномовних обов’язків, поважне ставлення до інших мов;
- бажання здійснювати свою діяльність у соціальному середовищі, зокрема й мовленнєву поведінку, за законами добра й краси;
- уміння організовувати власну діяльність, зокрема й мовленнєву, з урахуванням соціальних норм поведінки, морально-етичних, естетичних та інших цінностей;
- досвід емоційно-ціннісного ставлення до світу;
- здатність до життєтворчості в певному лінгвосоціумі.

У зв'язку з обґрунтуванням соціокультурного підходу в мовній освіті В. Сафонова акцентує увагу на важливості соціокультурної компетенції для розвитку особистості учня. Відповідно до цього підходу учень, що має сформовану соціокультурну компетенцію, повинен не просто володіти знаннями та вміннями, але й орієнтуватися в різних видах культур і цивілізацій і співвідносних із ними комунікативних нормах спілкування, адекватно інтерпретувати явища і факти культури і використовувати ці орієнтири для вибору стратегій взаємодії при розв’язанні особистісно та професійно значимих завдань і проблем у різних типах сучасного міжкультурного спілкування [10, с. 29].

З погляду загальнофілософських підходів, у складі соціокультурної компетентності відзначається важливість таких ознак, як: психологічна мобільність і комунікабельність індивіда, його соціальна адаптивність і культурна толерантність (А. Флієр), готовність до соціокультурної діяльності, сформовані ціннісні орієнтації особистості, готовність до ведення

діалогу (О. Садохін), уміння розуміти соціальний контекст професійної діяльності (Г. Паніна), здатність людини адаптуватися та інтегруватися в соціумі (О. Астаф'єва). У сучасних педагогічних дослідженнях соціокультурна компетентність трактується як інтегративна властивість особистості, що характеризує її теоретичну і практичну готовність до соціокультурної діяльності (Т. Жукова); у тому числі знанняву обґрунтованість (випереджувальну і рефлексивну) поведінкових актів на основі осмислено прийнятих рішень (С. Чехова); визначає ціннісні орієнтації особистості та сприяє їх формуванню (О. Жежера).

Вслід за І. Зимньою соціокультурна компетенція/компетентність розглядається багатьма дослідниками як складне структурне утворення, що охоплює єдність чотирьох структурних компонентів:

- а) знання змісту компетенції (когнітивний аспект),
- б) готовність до виявлення компетенції (мотиваційний),
- в) ставлення до змісту компетенції і об'єкта її застосування (ціннісносмысловий),
- г) досвід виявлення компетенції (поведінковий аспект) [4].

Дослідник Ян ван Ек трактує соціокультурну компетентність як «здатність до адекватної взаємодії у ситуаціях повсякденного життя, підтримки соціальних контактів». [10, с. 95] Інші дослідники, М. Байрам та Ж. Зарат [8], вважають, що соціокультурна компетентність включає здатність до взаємодії з іншими, пізнання їх способу життя. С. Савіньон [9, с. 9] та П. Сисоєв соціокультурну компетентність розглядають як рівень знань соціокультурного контексту використання іноземної мови; характеристики досвіду спілкування та використання мови в різноманітних соціокультурних ситуаціях.

Соціокультурну компетентність також пов'язують із розвитком особистості, усвідомленням себе в суспільстві, самореалізацією, визначенням своїх ціннісних переваг, виходячи з яких є можливість конструювати свою поведінку й стосунки з партнерами по взаємодії.

Оволодіння соціокультурною компетенцією ставить за мету ознайомлювати тих, хто вивчає мову з національно-культурною специфікою мовленнєвої поведінки і формувати в них уміння користуватися елементами соціокультурного контексту, необхідними для породження і сприйняття мовлення з точки зору носіїв мови. Цими елементами є не лише певні країнознавчі, культурологічні чи історичні реалії, а й так би мовити “фонові знання”, відомі всім носіям мови. До них можна віднести певні звичаї, правила, норми, соціальні установки, умовності, ритуали, стереотипи, а також сукупність невербальних засобів, як-от жести чи міміка. Така інформація дає можливість іноземцеві влитися в чужоземну культуру, осягнути її і усвідомити, а часто й пережити її “зсередини”. Такій інформації не можна навчитись, працюючи по звичайних підручниках, читаючи тексти, вивчаючи граматику. Таку інформацію можна здобути лише занурившись в іншомовне середовище і поживши повсякденним життям носіїв мови.

Усі компоненти соціокультурної компетенції взаємопов'язані через поняття культурного та соціального контекстів і оволодіння ними має відбуватися комплексно. Якщо контекст культури передбачає знання реалій, загальних для всього народу-носія, то соціальний контекст - це знання конкретних соціальних умов спілкування, прийнятих у країні, мова якої вивчається. Відтак соціокультурна компетенція є вмінням людини усвідомлено враховувати знання соціального і культурного контекстів країни у процесі іншомовного спілкування. Під час вивчення соціокультурної компетенції, нами розглядалося ще одне поняття - “міжкультурна компетенція”, тобто позитивне відношення до наявності в суспільстві різноманітних етнокультурних груп і добровільну адаптацію соціальних і політичних інститутів суспільстві до потреб

різноманітних культурних груп. Однією з найбільш складних і радикальних умов розвитку міжкультурної компетенції є розширення і поглиблення ролі соціокультурного компоненту. Мова не існує поза культурою. В основі мовних структур лежать соціокультурні структури. В структурному плані соціокультурна компетенція є комплексним явищем і включає в себе набір компонентів, які відносяться до різноманітних категорій: лінгвокраїнознавчий, соціально-психологічний, культурологічний компоненти.

Формування і розвиток соціокультурної компетенції:

А) забезпечує людині можливість: орієнтуватися у соціокультурних маркерах автентичного мовного середовища і соціокультурних характеристик людей, з якими вона спілкується; прогнозувати можливі соціокультурні перешкоди в умовах міжкультурного спілкування і способи їх усунення; адаптуватися в іншомовному середовищі, вміло наслідуючи канони ввічливості, проявляючи повагу до традицій, ритуалів і стилю життя представників іншої культурної спільноти.

Б) створює основу для: подальшого розвитку різновидів соціокультурної компетенції професійно-профільного характеру; здійснення самостійного вивчення інших країн, народів, культурних спільнот; соціокультурної самоосвіти будь-яких інших сферах комунікації, які раніше не вивчалися.

Соціокультурна комунікація передбачає: усвідомлення того, що мова є не тільки засобом пізнання і спілкування, але і формою соціальної пам'яті, “культурним кодом нації”, розвинутих вмінням зіставляти факти мови і факти дійсності; вміння бачити культурний фон, що криється за кожною мовною одиницею; знання культури, історії, традицій, звичаїв свого народу.

Результативність соціокультурного розвитку мовної особистості учня залежить від низки педагогічних ідей, які уможливають цей розвиток на різних рівнях його організації. Провідними серед них є такі положення: реалізація

особистісно зорієнтованого підходу в освітньому процесі; застосування інтегрованого й системно-синергетичного підходів до створення соціокультурного освітнього середовища як широкої, нелінійної й відкритої системи; використання дидактичного матеріалу, якому властива глибока соціокультурна сутність; увага до аксіологічних виявів соціокультурного освітнього змісту; принцип єдності навчання, розвитку й виховання особистості; принцип природовідповідності, принцип опори на духовність учня; принцип національно-культурної самоідентифікації; створення позитивного культурно-освітнього середовища для дидактичного спілкування; стимулювання навчальної співпраці. Ці положення орієнтують на забезпечення єдності організації, співорганізації й самоорганізації системи соціокультурної підготовки особистості.

1.3. Компонентно-структурний аналіз соціокультурної компетентності

Аналіз структури соціокультурної компетентності особистості здійснювали багато науковців. розглянемо дослідницькі позиції деяких з них.

Соціокультурна компетентність має структуру, у яку входять такі компоненти:

- а) соціокультурні знання (відомості про країну досліджуваної мови, духовних цінностях і культурних традиціях, особливостях національного менталітету);
- б) досвід спілкування (вибір прийняттого стилю спілкування, вірна трактування явищ іншомовної культури);
- в) особистісне ставлення до фактів іншомовної культури (у т. ч. здатність долати і вирішувати соціокультурні конфлікти при спілкуванні);
- г) володіння способами застосування мови – правильне вживання соціально маркованих мовних одиниць у мовленні в різних сферах міжкультурного спілкування, сприйнятливість до подібності та відмінності між рідними і іншомовними

соціокультурними явищами. Це визначення було сформульовано на підставі наукових висновків, здійснених відомою російською дослідницею, професором В. В. Сафоновою, яка стала першим розробником концепції соціокультурного підходу у навчанні іноземних мов [8].

Найбільш розгорнуту структуру соціокультурної компетентності, на наш погляд, представила В.Сулейманова. Дослідниця виокремлює такі компоненти:

- когнітивний (знання з культури, історії, релігії; знання традицій, норм та правил спілкування, взаємодії, етикет; засоби застосування цих знань на основі актуалізації);
- мотиваційно-ціннісний (мотиви, які спонукають людину до організації діяльності; мотивація до взаємодії; толерантність; переконання та принципи, якими особистість оперує в процесі спілкування та в поведінці; емоційне ставлення до етнічних груп). Дослідниця підкреслює, що мотив повинен бути усвідомленим та реально дієвим, не залишатися на рівні знань.
- діяльнісно-поведінковий (соціокультурні вміння: регуляція вольової сфери; конкретні мовленнєві дії; досвід спілкування в полікультурному суспільстві). Сформований діяльнісно-поведінковий компонент передбачає здатність до діалогу культур, прояв адекватної поведінки в ситуаціях міжкультурного спілкування[6].

Ми вважаємо за доцільне додати такі ознаки:

- до складу когнітивного компоненту — знання та вміння користуватися невербальними засобами комунікації (міміка, жести мають значення у процесі спілкування, адже незнання цих ознак може призвести до непорозуміння, конфліктів);

—до складу мотиваційно-ціннісного компоненту —здатність до саморозвитку, культурне самовизначення (прояв самостійності в пошуку інформації про культуру інших країн; готовність особистості до прояву власної ідентичності).

Продовжуючи компонентно-структурний аналіз соціокультурної компетентності, звернемось до дослідницької позиції О. Квасник. дослідниця обґрунтувала структуру досліджуваного нами виду компетентності, до якої включила такі компоненти:

– емоційно-моральний (використання знань норм, законів і традицій у процесі професійної та повсякденної діяльності, її позитивне оцінювання, толерантність, ставлення до професії як до цінності, здатність сприймати внутрішній світ іншого й ототожнювати себе з ним);

– діагностично-прогностичний (прогнозування та цілепокладання майбутньої діяльності, її результатів з огляду на умови існування в соціокультурному середовищі, виявлення причин відхилень у поведінці суб'єкта діяльності, вибір оптимальних психолого-педагогічних засобів впливу на нього і створення сприятливих психологічних умов для вирішення наявних проблем, дослідження психологічної готовності студентів до використання досвіду в професійній сфері);

Рис. 1.3.1 Структура соціокультурної компетентності

– когнітивний (наявність системи знань у галузі соціокультурної діяльності, спілкування, психолого-педагогічних дисциплін з урахуванням інтегративного елементу (міжкультурна взаємодія, взаємодія світоглядів і поколінь), фонові знання, використання суміжних знань, пізнання, засвоєння соціокультурних ролей і взаємозв'язків, теорії світу і власного «Я»);

– діяльнісно-комунікативний (отримання, засвоєння й використання досвіду діяльності, наявність полікультурних умінь і навичок щодо поведінки в суспільстві, потреби студента у формуванні та самовдосконаленні соціокультурної компетентності, розвиток комунікаційних умінь; володіння технікою й засобами вербальної та невербальної комунікації, вміння переконувати, аргументувати, будувати докази, передавати раціональну й емоційну інформацію, вибирати оптимальний стиль спілкування);

– особистісний (моральна позиція суб'єкта, особистісні та професійно значущі якості, здібності особистості, самовираження й саморозвиток, самоаналіз і самоуправління, національні, статевовікові, індивідуально-психологічні, статусні, культурно-побутові особливості студентів, національно-культурні типи відносин, ментальність, ідентифікація) [3, с. 9–10].

Отже, авторка запропонованої структури соціокультурної компетентності намагалась охопити всі важливі характеристики, які необхідно враховувати в процесі її формування. до них вона зарахувала такі: емоційне та моральне ставлення особистості до представників інших культур; прогнозування можливої діяльності та її результатів; діагностика відхилень у поведінці особистості; знання в галузі соціокультурної діяльності; отримання, засвоєння й використання досвіду діяльності в суспільстві; володіння технікою й засобами вербальної та невербальної комунікації; особистісні та професійно значущі якості людини.

У структурі більшості моделей соціокультурної компетентності (Є.Верещагіна, Н. Гальскова, В. Костомарова, В. Сафонова та ін.), що знайшли відображення в методиці викладання іноземних мов виокремлюються такі компоненти:

- лінгвокраїнознавчий (лексичні одиниці з соціально-культурною семантикою і вміння їх застосовувати в ситуаціях міжкультурного спілкування: безеквівалентні слова, фонові слова, реалії);
- культурологічний (соціокультурне, історикокультурне, етнокультурне тло, знання традицій, звичаїв народу мови, що вивчається, відомості щодо національного характеру, особливостей повсякденного життя, основних цінностей і типових для членів певного суспільства оцінок, норм поведінки тощо);
- соціолінгвістичний (мовні особливості соціальних прошарків, представників різних поколінь, статей, суспільних груп, діалектів: мовленнєві стереотипи, ситуативні кліше, комунікативні кліше, формули мовленнєвого етикету, моделі мовленнєвої поведінки);
- соціально-психологічний (володіння соціо- і культурно-зумовленими сценаріями, національно-специфічними моделями поведінки з використанням комунікативної техніки, прийнятої в певній культурі).

Резюмуючи вище викладене, можемо дійти таких висновків. аналіз наукової літератури засвідчив, що компонентно-структурний аналіз соціокультурної компетентності особистості намагались здійснити багато вчених, проте в їхніх поглядах відсутня єдина точка зору щодо цього питання. так, науковцями виокремлено такі структурні компоненти соціокультурної компетентності: соціальний, культурний, комунікативний, інтер-активний, фасилітативний, рефлексивний, перцептивний (Л. Вольнова); соціальний і культурний (I. Anužienė); мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісно-поведінковий (П. Сулейманова); емоційно-моральний, діагностично-прогностичний, когнітивний, діяльнісно-комунікативний, особис-тісний (О.Квасник); когнітивний, комунікативний, аксіологічний, діяльнісний (Ж.Мішаніна). у

контексті дослідження нами запропоновано розглядати структуру соціокультурної компетентності учнів через сукупність таких взаємопов'язаних компонентів, як, когнітивний, мотиваційно-ціннісний, комунікативний і рефлексивний.

Висовки до першого розділу

У розділі шляхом аналізу наукових джерел обґрунтовано теоретико-методологічні засади соціокультурної компетентності учнів як педагогічної проблеми; розкрито історико-педагогічну ретроспективу ідей полікультурності у класичних педагогічних теоріях та діяльності міжнародних організацій; вивчено задокументований досвід різних країн та встановлено стан проблеми компетентнісного виховання в українській та зарубіжній теорії і практиці.

Таким чином, нами проаналізовано вітчизняний і зарубіжний досвід теорії й практики формування соціокультурної компетентності в історико-педагогічному контексті та в умовах сучасних реалій. Обґрунтовано місце і роль соціокультурної компетентності в документах ООН, ЮНЕСКО, Ради Європи та ін. Здійснено огляд вітчизняних нормативно-правових засад полікультурної освіти й виховання: Конституція України, закони України “Про освіту”, “Про загальну середню освіту”, Концепція національного виховання дітей і молоді в Україні, Концепція розвитку освіти України у XXI столітті та ін.

Встановлюючи співвідношення між поняттями «компетенція» й «компетентність», зазначаємо необхідність їх розмежування. На основі того, що компетенція визначається певною організацією, установою, державою як наперед задана вимога до знань, умінь, навичок, якими повинна володіти особистість, для успішної діяльності в межах тієї сфери, де ця діяльність буде здійснюватися. Компетентність, в свою чергу, є надбанням самої особистості, визначає якісний рівень, засвоєння в наслідок навчання, знань, умінь навичок та здатності застосувати їх, на основі власного досвіду, в

процесі здійснення певної діяльності. Компетенція пов'язана з певним видом діяльності, тоді як компетентність – з особистістю, з її внутрішніми якостями та здібностями.

Соціокультурна компетентність здобувачів освіти передбачає не тільки наявність знань про різні соціальні та культурні сфери, а й здатність та готовність до взаємодії з людьми в різних аспектах життя, зокрема професійній.

Усі компоненти соціокультурної компетенції взаємопов'язані через поняття культурного та соціального контекстів і оволодіння ними має відбуватися комплексно. Якщо контекст культури передбачає знання реалій, загальних для всього народу-носія, то соціальний контекст - це знання конкретних соціальних умов спілкування, прийнятих у країні, мова якої вивчається.

Компонентно-структурний аналіз соціокультурної компетентності особистості намагались здійснити багато вчених, проте в їхніх поглядах відсутня єдина точка зору щодо цього питання. так, науковцями виокремлено такі структурні компоненти соціокультурної компетентності: соціальний, культурний, комунікативний, інтер-активний, фасилітативний, рефлексивний, перцептивний (Л. Вольнова); соціальний і культурний (I. Anužienė); мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісно-поведінковий (П. Сулейманова); емоційно-моральний, діагностично-прогностичний, когнітивний, діяльнісно-комунікативний, особис-тісний (О.Квасник); когнітивний, комунікативний, аксіологічний, діяльнісний (Ж.Мішаніна). у контексті дослідження нами запропоновано розглядати структуру соціокультурної компетентності учнів через сукупність таких взаємопов'язаних компонентів, як, когнітивний, мотиваційно-ціннісний, комунікативний і рефлексивний

Розділ 2

SOFT SKILLS ЯК ОБОВ'ЯЗКОВИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ УСПІШНОГО ВИПУСКНИКА

2.1. Теоретичне осмислення поняття

Світ, в якому ми живемо, виразно міняється, стає усе більш мінливим і непередбачуваним. VUCA world – це вже сталий термін, люди живуть і працюють в цій невизначеності (VUCA – акронім англійських слів volatility (нестабільність), uncertainty (невизначеність), complexity (складність) і ambiguity (неоднозначність)). Сьогодні промислово розвинені країни переживають трансформацію, пов'язану з освоєнням нового пакету технологій, в першу чергу інформаційно-комунікаційних, які змінюють природу стосунків усередині суспільства. Ці технології викликають до життя безліч змін в економічній, політичній, громадській і культурній сфері і, як наслідок, формують нові вимоги до сучасних фахівців.

Яким бути фахівцю не тільки в найближчому майбутньому, а й в сучасному суспільстві, щоб бути конкурентноспроможним, успішним, затребуваним на ринку праці – оці питання зараз в тренді самих актуальних питань сьогодення. «Майбутнє належить не тим, хто надає дешеву працю або володіє звичайним капіталом – їх витіснить автоматизація. Повезе тим, хто готовий впроваджувати інновації і створювати нові продукти, послуги і бізнес-моделі», – вважають Ерик Брінолфссон, Ендрю Макафі і Майкл Спенс, відомі вчені в галузі економіки [14].

З середини XX століття соціум піддається усе більш інтенсивний і агресивний дії інформаційно-комунікативних технологій. Ситуація посилилася з глобалізацією медіатехнологій, передусім на основі Інтернету. Інформаційний вибух

протікає як лавиноподібне наростання об'єму інформації, прискорену появу новинок і змін, швидке знецінення, застарівання інформації і знань. Чим більше ми дізнаємося, тим більше застарівають наші попередні уявлення про світ. Наприклад, в клінічних дослідженнях «період напіврозпаду» істини складає 45 років [17]. Це означає, що половина того, що лікарі вивчили в університеті (якщо вони, звичайно, не підтримували свої знання в актуальному стані самостійно), вважатиметься невірним до моменту виходу їх на пенсію. Соціолог В. І. Ігнат'єв наводить такі факти: об'єм інформації зростає щорічно на 30 %, об'єм цифрової інформації подвоюється кожні 18 місяців [4]. Згідно із затвердженням Голови ради директорів Alphabet, материнської компанії Google, Еріка Шмідта, кожні два дні ми створюємо стільки ж інформації, скільки створили з моменту зародження цивілізації до 2003 року [18]. Кількість наукових досліджень росте на 7-9% в рік, що дорівнює подвоєнню наукової продуктивності, грубо кажучи, кожні десять років [12].

Прогнозоване збільшення середньої тривалості людського життя може спричинити серйозні зміни в житті соціуму, можливо, це і збільшення обсягу робочої сили, і підвищення стандартів професійної кваліфікації, і посилення взаємодії між поколіннями, підвищення навантаження на пенсійну систему і систему охорони здоров'я. Як наслідок вищезазначеного – збільшення кількості різних професійних занять протягом людського життя, можливі конфлікти з питання розподілу ресурсів між молодими і старшими поколіннями згідно до думки авторів проекту «Чотиривимірної освіти» Чарльза Фейдла, Майї Бялик і Берні Тріллінга та їх версії аналізу Прогнозу знань 2020 [12].

Економічна динаміка промислово розвинених країн, що пов'язана з інтенсифікацією конкуренції, швидкою зміною технологій і підвищенням економічної невизначеності задає попит на нові типи компетенцій і нові форми підготовки людського ресурсу. З одного боку, росте попит на працівників, що мають максимальну гнучкість і високу креативність,

готових до самостійної дії і командної роботи, здатних працювати в різних культурах і з різними технологічними середовищами.

З іншого, існує попит на працівників, які будуть працювати з вузьким колом завдань для даного робочого місця. З третього погляду, виникає все більша потреба в працівниках, які готові до наскрізного навчання впродовж усього життя (life-long learning), що дозволить забезпечувати постійне донавчання персоналу відповідно до круга завдань, що постійно змінюються. Отже, виникає питання, які ж компетенції потрібні для професій найближчого майбутнього? Хоча сьогоднішня відповідь на це питання може статися буде неправильною завтра. Психолог Херберт Герджой з Організації з дослідження людських ресурсів дав цьому просте формулювання: «Нова освіта повинна навчити індивіда, як класифікувати і перекласифікувати інформацію, як оцінювати її достовірність, як при необхідності змінювати категорії, як переходити від конкретного до абстрактного і навпаки, як поглянути на проблеми під новою точкою зору, як займатися самоосвітою. Безграмотним в майбутньому буде не та людина, яка не вміє читати, а той, хто не навчився вчитися» [11].

«Людам, які будуть жити в суперіндустріальному суспільстві, знадобляться нові уміння і навички в трьох ключових сферах: умінні вчитися, умінні спілкуватися і умінні вибирати», – вважає автор книги «Шок майбутнього» Елвін Тоффлер [11]. Доповнимо, що у Доповіді Міжнародної комісії з освіти для XXI століття «Освіта – прихований скарб», на чолі з колишнім Головою Європейської комісії Жаком Делором була теж відзначена та підкреслена важливість чотирьох базових принципів, покладених в основу сучасної освіти, – вчитися жити, вчитися пізнавати, вчитися робити і вчитися співіснувати[9].

Згідно з Арістотелем, «усі люди від природи прагнуть до знання», а Цицерон писав, що «природжена нам любов до пізнання і науки така велика, що ні у кого не може бути сумніву, що людська природа прагне до цього, не думаючи ні про

які міркування вигоди» [1, 13]. Що ж необхідно пізнавати, чому вчитися, що розвивати, щоб бути конкурентоспроможним на сучасному ринку праці?

Відповідь більшості інноваторів освіти на це запитання – важливо розвивати «hard skills» і «soft skills», так звані «тверді» та «м'які» чи «гнучкі» навички, і наступні факти вас в цьому переконують. Результати дослідження, проведеного в Гарвардському Університеті (Harvard University) і Стенфордському Дослідницькому Інституті (Stanford Research Institute) говорять про те, що вклад hard skills «твердих навичок» в професійну успішність співробітника складає усього 15%, тоді як м'які визначають решту – 85% [3]. Інше дослідження, проведене Стенфордським дослідницьким інститутом спільно з фондом Карнегі Мелон (Carnegie Mellon Foundation) серед генеральних директорів (CEO) компаній зі списку «Fortune 500», показало, що довготривалий і стабільний успіх керівників компаній в роботі на 75% визначається soft skills і тільки на 25% – hard skills, що наочно подано на Рисунку 1.1. [16]. Але, перш за все, вважаємо за доцільне дати визначення вищезазначеним поняттям «hard skills» і «soft skills».

Співвідношення «жорстких» та «гнучких» навичок Hard skills, часто перекладають, як «тверді навички». Це технічні навички, пов'язані з діяльністю в області формалізованих технологій: діловодство, логістика, керування автомобілем, програмування, метод сліпого друку, і т.п. Тобто це прямі професійні, в розумінні основа професії, навички. Так як дані навички стійкі, добре доступні для огляду, вимірні і ототожнюються з конкретними конструкціями, вони входять до переліку вимог, викладених в посадових інструкціях, легко піддаються розкладанню на ряд простих і кінцевих операцій. Soft skills, часто перекладають, як «м'які навички» чи «гнучкі навички» – навички, які важко перевірити і наочно продемонструвати. Наприклад, комунікативні та управлінські навички, комунікація в команді, слухання і розуміння

співрозмовника, переговори і переконання, прийняття рішень, лідерство, мотивування, крос-культурна взаємодія в розподіленій команді, вирішення конфліктів і т. п.

Наявність цих навичок дозволяє фахівцю бути успішним незалежно від специфіки діяльності та напрямку, в якому він працює. Часто «м'які» навички називають також універсальними або функціональними компетенціями, а факт володіння ними – функціональною грамотністю. ЮНЕСКО та Європейська комісія навіть встановили мінімальний рівень такої грамотності, необхідний кожному європейцю для того, щоб бути повноцінним членом суспільства й не бути «соціальним інвалідом», не кажучи вже про професійну самореалізацію [8].

Є різні переліки «гнучких» навичок, зміст кожного не є фіксованим і постійно розширюється. Наприклад, Європейський словник навичок та компетенцій містить тисячі найменувань і продовжує зростати [2]. DISCO, Європейський словник навичок і компетенцій, являє собою онлайн-тезаурус, який в даний час охоплює більш 104 000 навичок і компетенцій і близько 36 000 прикладів. DISCO – один з найбільших у своєму роді на ринку освіти і праці, доступний на одинадцяти європейських мовах.

На думку багатьох фахівців, чим вище людина починає підніматися по кар'єрних сходах, тим більшу роль відіграють «м'які навички» в його житті, тим більше вузько професійні «жорсткі» відходять на другий план. Чим вище займаний пост, тим затребуваність soft skills і менш актуальні hard skills. Як і будь-якому вмінню, «м'яким навичкам» можна навчитися. Оволодіння цими навичками надасть можливість досягти нової бажаної роботи та кар'єрного просування, і не тільки в професійної діяльності вони необхідні, а і в повсякденному спілкуванні з друзями, сім'єю та колегами. Так як м'які навички так чи інакше стосуються розв'язання проблем та взаємодії між людьми, то найкращий спосіб їх розвивати чи вдосконалювати у групах людей (тренінгові групи, навчальні групи, коучінг) з відповідними програмами.

Перелік «Soft skills» («гнучких») навичок за версією Всесвітнього економічного форуму в Давосі (2016 рік):

- 1. Комплексне вирішення проблем**
- 2. Координація дій з іншими**
- 3. Критичне мислення**
- 4. Управління людьми**
- 5. Креативність**
- 6. Управління людьми**
- 7. Взаємодія, ведення переговорів**
- 8. Координація дій з іншими**
- 9. Контроль якості**
- 10. Емоційний інтелект**
- 11. Сервіс-орієнтація**
- 12. Складання суджень і прийняття рішень**
- 13. Сервіс-орієнтація**
- 14. Активне слухання**
- 15. Взаємодія, ведення переговорів**
- 16. Креативність**
- 17. Когнітивна гнучкість**

Українські реалії вимагають особливого переліку компетенцій та навичок:

Що таке м'які навички?

Ми як *homo sapiens* можемо розвиватися у трьох основних компетентнісних напрямках :

- вузько фахові компетенції – або «Хард»-навички – це те, чому нас вчать у ВУЗах, наприклад програмування, англійська мова, математика, економіка, філологія, медицина і т. д – спеціалізовані знання і вміння які вимагаються у певних професіях;

- особистісні компетенції – це те, як ми приймаємо рішення, як ми організовуємо свою діяльність, як ми будемо логіку своєї діяльності, як ми поведимось з часом, критичне мислення;

- і третій – це так звані соціальні компетенції . Туди входить вміння комунікувати, вміння поводитись з конфліктами, вміння та здатність працювати у групах/командах, також знання людської природи і поводження з людьми.

Якщо та частина що стосується «хард» компетенцій покривається освітніми програмами різних рівнів (якість програм виносимо за дужки, то вміння і навички які належать до особистісних і соціальних компетенцій або софт скілс (soft skills) не представлені у базових навчальних програмах ні у шкільній ні у вищій освітніх програмах. Лише зараз шкільна реформа намагається врахувати цей напрямок. Доводиться вирулювати самим з більшим або меншим успіхом

Останнім часом софт скілс покриваються через тренінги і корпоративні навчання.

Яка користь від розвитку м'яких навичок, кому вони потрібні та чи потрібні в принципі?

✓ Розвинені м'які навички потрібні у кожній професії, де обов'язки передбачають розв'язання комплексних проблем у співпраці та колаборації з іншими людьми.

✓ Результативно спілкуватися, вирішувати розбіжності інтересів, координувати свою роботу з колегами чи з замовниками – є ваговою часткою робочих завдань багатьох професій.

✓ Якщо взяти ті галузі в яких працюють проектним підходом, то є статистика, що в основному проекти провалюються або частково не досягають успіху через слабку складову софт компетенцій.

Також є гарвардське дослідження, яке говорить, що професійне ствердження на 85% залежить від м'яких навичок (soft skills) і тільки на 15% від вузько фахових компетенцій (hard skills), особливо у менеджерській та проектній діяльності. Що входить у софт скілс?

Top 10 Most In-Demand Soft Skills

(Based on % of members with skill who were hired into a new job)

1	Communication	57.9%
2	Organization	56.5%
3	Teamwork	56.4%
4	Always Punctual	55.9%
5	Critical Thinking	55.8%
6	Social Skills	55.8%
7	Creativity	55.0%
8	Interpersonal Communication	55.0%
9	Adaptability	54.9%
10	Friendly Personality	54.6%

Є різні переліки цих навичок і вони на 90% ідентичні. Можна навести, наприклад, ТОП -10 навичок критичних для тих хто отримав нову роботу в компанії. (Research: Soft Skills that Differentiate the Best Candidates, M. Roberts, 2016):

Або, наприклад, перелік найбільш затребуваних зараз навичок за версією Давоського економічного форуму 2017:

Top 10 skills

in 2020

1. Complex Problem Solving
2. Critical Thinking
3. Creativity
4. People Management
5. Coordinating with Others
6. Emotional Intelligence
7. Judgment and Decision Making
8. Service Orientation
9. Negotiation
10. Cognitive Flexibility

in 2015

1. Complex Problem Solving
2. Coordinating with Others
3. People Management
4. Critical Thinking
5. Negotiation
6. Quality Control
7. Service Orientation
8. Judgment and Decision Making
9. Active Listening
10. Creativity

Source: Future of Jobs Report, World Economic Forum

2.2. Світова практика упровадження та дослідження гнучких навичок

Як розвивати м'які навички?

М'які навички (soft skills) – це навички, які так чи інакше стосуються розв'язання проблем та взаємодії між людьми. Це означає, що найкращий спосіб їх розвивати чи вдосконалювати у групах людей (як тренінгові групи, навчальні групи, коучінгові програми) з відповідними програмами. Стати активними учасниками такого навчання, де помилки у вправлянні цих навичок є безпечнішими (ніж у професійній діяльності: наприклад провал в переговорах, недотримання термінів виконання, конфлікт з к

З 1959 року армія США інвестує значний обсяг ресурсів у розвиток технологій. У 1968 році США офіційно представила навчальну доктрину під назвою "Системна інженерія навчання", яка охоплюється в документі CON Reg 350-100-1.

П. Г. Вітмор називав визначення CON Reg 350-100-1: "навички, пов'язані з роботою, пов'язані з діями, що впливають, перш за все, на людей та паперу, наприклад, перевірка військ, нагляд за персоналом офісу, проведення досліджень, підготовка звітів про технічне обслуговування, підготовка звітів про ефективність, проектування мостових структур".

На конференції CONARC 1972 року на тему м'яких навичок д-р Вітмор представила доповідь, присвячену з'ясуванню того, як термін "м'які навички" (у сферах командування, суперсвіту, консультування та керівництво) розуміється в різних школах CONARC.

Після розробки та обробки опитувальника було сформульовано наступне попереднє визначення: "Соціальні навички - це важливі навички, пов'язані з роботою, які мають взаємозв'язок майже з машинами або взагалі взагалі не працюють, і застосування яких на роботі є досить узагальненою".

Вони далі критикують стан концепції, тоді як нечіткі з зауваженням "іншими словами, ті функції роботи, про які ми знаємо багато, - це важкі навички, і ті, про які ми знаємо дуже мало, - це м'які навички". Ще одне негайне дослідження ними також завершилося негативним тоном.

Психолог Микола Хамфрі чудово заявив, що це соціальний інтелект, який визначає людей, а не кількісний інтелект. Багато галузей сьогодні віддають перевагу м'яким навичкам своїх співробітників. Завдяки посібнику з навчання армії США 1972 р. Було встановлено формальне використання терміну "м'які навички".

Національна асоціація бізнес-освіти Америки вважає, що м'які навички є критичними для працездатності на сучасному робочому місці. М'які навички доповнюють важкі навички, також відомі як технічні навички, для продуктивної роботи на робочому місці та повсякденних компетенцій (Arkansas Department of Education, 2007). Жорсткі навички були єдиними навичками, необхідними для кар'єри, і були, як правило, кількісними та вимірюваними з огляду на освіту, досвід роботи або інтерв'ю.

У 20-му столітті некваліфіковані навички є важливим диференціатором, важливим фактором для працевлаштування та успіху в житті. У дослідженні, проведеному Гарвардським університетом, зазначено, що 80% досягнень у кар'єрі визначаються м'якими навичками та лише 20% - важкими навичками. Експерти вважають, що тренінги з м'яких навичок повинні починатися для людини, коли вони є студентами, для ефективного виконання їх у навчальному середовищі та на майбутньому робочому місці.

Дослідження громадських інтересів, проведене компанією McDonald's у Великій Британії, передбачало, що до половини мільйона людей у 2020 році буде відсторонено від секторів робочої сили через брак м'яких навичок.

Нижче наведено список "найвищих десятків" програмних навичок, складені Університетом Східного Кентуккі:

Зв'язок - здатність до усного спілкування, написання, подання, прослуховування.

Люб'язність - манери, етикет, діловий етикет, милість, кажу, будь ласка, і дякую вам, шанобливо.

Гнучкість - адаптивність, бажання змінюватися, навчання протягом усього життя, приймає нові речі, налаштовує, навчає.

Цілісність - чесна, етична, висока моральність, має особисті цінності, чи правильно.

Міжособистісні навички - приємність, привабливість, почуття гумору, дружність, вихованість, співпереживання, самоконтроль, терпимість, комунікабельність, соціальні навички.

Позитивне ставлення - оптимістичний, захоплений, заохочувальний, щасливий, впевнений.

Професіоналізм - діловий, добре одягнений, зовнішній вигляд, готовий.

Відповідальність - підзвітна, надійна, виконує роботу, винахідливою, самодисциплінованою, хоче робити добре, сумлінно, здоровий глузд.

Командна робота - кооператив, котрі стають разом з іншими, приємні, сприятливі, корисні, спільні.

Робоча етика - працьовитий, готовий працювати, лояльний, ініціативний, мотивований вчасно, вчасно, хороша відвідуваність.

Дослідження Гарвардського Університету і Стенфордського Дослідницького Інституту стверджують, що сьогодні Hard Skills вносять у професійний успіх співробітника лише 15%, тоді як Soft Skills забезпечують 85% досягнень. Європейські компанії більше не хочуть бачити своїми співробітниками вузькопрофільних спеціалістів, які не вміють

пристосовуватися до екстремальних умов та займатися саморозвитком. В Україні останнім часом роботодавці також все менше звертають увагу на ваші базові технічні знання, а вимагають неспеціалізовані навички.

Soft Skills називають також навичками майбутнього. Адже у прогнозованій роботизації всю технічну роботу виконуватиме штучний інтелект. Ваші навички водіння, знання програм Office чи володіння іноземними мовами з легкістю можна замінити, тоді як комунікативним чи лідерським навичками зможуть користуватися лише реальні працівники. Для того, щоб краще зрозуміти, які гнучкі навички вимагають роботодавці у вашій професії та над чим вам потрібно попрацювати, варто переглянути вакансії потрібних компаній та визначити власні сильні й слабкі сторони. Ми, у свою чергу, наведемо найбільш популярні скіли на українському ринку праці, які потрібно розвивати всім, хто хоче досягти успіху.

Уміння працювати в команді

Роботодавці хочуть бачити у своїх колективах командних гравців, які не здатні підставити колег задля задоволення власних інтересів. Уміння працювати у команді найчастіше зустрічається серед вимог у вакансіях українських компаній. У кожній команді є лідер, провідний спеціаліст і декілька виконавців. Важливо, щоб кожен співробітник дотримувався своєї ролі, а не намагався підставити інших, щоб проявити себе.

Адже лише командна робота всього колективу допомагає компаніям досягати успіху.

Креативність

Майже з такою ж частотою зустрічається серед вимог до кандидатів і креативність. Це стосується не лише творчих професій. Сьогодні роботодавці хочуть бачити креативний підхід до вирішення будь-яких завдань у зовсім буденних професіях. Креативне мислення потрібно розвивати всім, незалежно від віку та необхідних для роботи Hard Skills. Таку

навичку не зможе замінити жоден штучний інтелект у майбутньому, адже лише люди спроможні знаходити нестандартне розв'язання стандартних питань, і роботодавці сьогодні це дуже цінують.

Лідерські якості

Для керівних посад як ніколи підкреслюється необхідність лідерських якостей. Лише гарний управлінець зможе організувати роботу колективу, націлену на спільний результат. Тому для менеджерів ключовими навичками є розвиток власного стилю управління, розробка стратегії мотивації та збільшення ефективності команди.

Комунікативні навички

В епоху масової автоматизації всі забули про реальне спілкування, і дехто навіть втратив навіть комунікативні навички. Але вміння презентувати себе, власний проект чи ідею, бути гарним співрозмовником дуже важливі сьогодні. Якщо у вас з'явилася геніальна ідея, але ви не можете підібрати слів, щоб її висловити, або втрачаєте свідомість, коли до вас приковані погляди всього колективу на чолі з керівництвом, то напевно вам вдасться цю ідею втілити у життя чи досягти успіху в професії. Намагайтеся спілкуватися з різними людьми – це допоможе вам швидше стати гнучким та не боятися висловлювати власні думки.

Емоційний інтелект

Ця навичка полягає у вмінні контролювати власні почуття та правильно реагувати на емоції інших людей. Уміння брати себе в руки, не піддаватися провокаціям та доводити розпочате до кінця – це все про емоційний інтелект. Такі співробітники вміють вирішувати конфлікти, адекватно реагувати на критику, брати на себе відповідальність та швидко приймати правильні рішення. Тому вони користуються попитом на ринку праці та мають гарне майбутнє у технологічному світі.

2.3. Практичне осмислення та формування гучних навичок

Ми обрали п'ять великих категорій та доповнили кожен з них детальними прикладами. Зокрема, це такі 5 категорій навичок:

- **самоконтроль** — після того, як ви вирішили, що певне завдання є важливим, чи можете ви наполегливо над ним працювати, не дозволяючи собі відволікатися?

- пристосованість до змін
 - готовність і вміння швидко почати і зупинитися
 - послідовна поведінка
 - вміння відновлюватися після невдач
 - бажання та здатність навчати інших
 - конкурентоспроможність
-
- добросовісність у дотриманні обіцянок
 - емоційний інтелект
 - витривалість на довгих дистанціях
 - ентузіазм до роботи
 - етичність

- етикет
- гнучкість
- доброзичливість
- чесність
- збалансованість
- управління складними розмовами
- мотивованість приймати нові виклики
- пристрасть
- спрямованість на рух уперед
- прийняття ризиків
- самовпевненість
- почуття гумору
- стратегічне мислення
- управління стресом
- толерантність до змін та невизначеності
- **продуктивність** — чи можете ви використовувати своє мислення та здібності, щоб насправді досягати прогресу?
 - увага до дрібниць

- навички антикризового менеджменту
 - прийняття рішень
 - працьовитість і увага до деталей
 - підприємницьке мислення
 - навички постановки цілей
 - інноваційні методи вирішення проблем
 - нестандартне мислення
 - планування проектів
 - вирішення проблем
 - кмітливість
 - управління часом
-
- **мудрість** — чи знаєте ви речі, які важко знайти у підручниках?
 - художнє чуття та гарний смак
 - вміння вирішувати конфлікти
 - творчий підхід до проблем
 - критичне мислення

- дипломатія у складних ситуаціях
- емпатія до покупців, колег та продавців
- наставництво
- соціальні навички
- **сприйняття** — чи є у вас досвід та практика бачити світ чітко? Помічати речі раніше, ніж вам на них вкаже хтось інший.
 - дизайн-мислення
 - складання карт чи схем
 - оцінка людей і ситуацій
 - стратегічне мислення
- **вплив** — чи розвинули ви навички, необхідні для того, аби спонукати інших до дій?
 - вміння висловлювати чітку та корисну критику
 - мова тіла
 - харизма та вміння впливати на інших
 - чіткість мови та бачення
 - навички вирішення суперечок
 - надихати інших
 - навички міжособистісного спілкування

- лідерство
- навички ведення переговорів
- презентаційні навички
- переконливість
- публічні промови
- навички продажів
- уміння вести розповідь
- управління талантами
- створення команди

Навички комунікації

1. Поясніть явище гравітації 6-річній дитині.
2. Поясніть своїй 80-річній бабусі, чим ви заробляєте на життя.
3. Використайте до 5 речень, щоб продати мені ваш продукт.
4. Ваш колега публічно применшує ваші досягнення в роботі. Як ви відреагуєте?

5. Ви віддаєте перевагу письмовому або усному спілкуванню?
6. Що важливіше для вас і чому: бути хорошим слухачем або хорошим комунікатором?

Робота в команді

1. Що ви оберете і чому: роботу в команді або роботу поодиночі?
2. Наскільки важливі для вас командні заходи?
3. Скажіть мені, як би ви подолали ситуацію, коли команда погано працює, тому що її члени не ладнають.
4. Всі ваші товариші по команді згодні з тим, як підходити до завдання, але ви не згодні. Як ви реагуєте?
5. Що для вас означає командний дух і як би ви його будували?
6. Як би ви впоралися з товаришем по команді, який не виконує свою частину роботи?

Менеджмент

1. Ви знаєте, що ваш менеджер на 100% неправий у чомусь. Що ви зробите?
2. Члени вашої команди звільняються один за іншим. Що ви зробите?
3. Як ви ставитеся до делегування обов'язків в команді?
4. Що ви очікуєте від менеджера?
5. Ваша компанія переживає фінансові труднощі, і вам доводиться скорочувати витрати на зарплату. Як би ви вирішили, кого звільнити?

Гнучкість/адаптованість

1. З якою найважчою зміною ви зіткнулися в своїй кар'єрі?
2. Вам подобаються сюрпризи?

3. Як ви міняєте свій розклад, якщо відбувається щось незаплановане?

4. Наведіть мені приклад, коли вам доводилося мати справу із запитом на звільнення за власним бажанням без відпрацювання.

5. Вам подобається рутинна робота?

Вирішення проблем

1. Наведіть приклад, коли ви успішно вирішили проблему.

2. Наведіть приклад, коли вам доводилося проявляти творчий підхід або нестандартність у вирішенні проблеми.

3. Наведіть приклад, коли вам довелося аналізувати інформацію, щоб успішно вирішити проблему.

4. Наведіть приклад, коли ви визначили проблему і вирішили її на ранніх етапах.

5. Наведіть приклад, коли вам довелося вирішувати проблему в умовах кризи.

Креативність

1. Якби ваше життя було книгою, як би вона називалася?

2. Як би ви оживили зустрічі, щоб підвищити креативність?

3. Наведіть приклад того, як бізнес повинен бути креативним, щоб бути успішним.

4. Яким чином ви заохочуєте свою команду бути більш креативною і інноваційною?

Навички міжособистісного спілкування

1. Що ви вважаєте основними складовими побудови хороших відносин з колегами?
2. Як ви справляєтеся з ситуаціями, коли між вами і колегою існує напруженість?
3. Опишіть, як би ви передавали комусь складну або специфічну інформацію?
4. Розкажіть про випадок, коли ви побудували хороші відносини з кимось, хто був вам не до душі.

Тайм-менеджмент

1. Чи є у вас навички багатозадачності?
2. Яка фраза краще описує вас: «зроблено краще, ніж ідеально» або «все повинно виглядати ідеально»?
3. Як ви розставляєте пріоритети в своїй роботі, якщо у вас є кілька насуваючихся дедлайнів?
4. Розкажіть мені про час, коли ви боролися за дотримання термінів виконання завдань. Що ви зробили?
5. Ваш менеджер призначає вам велике завдання прямо перед кінцем дня. Як би ви відповіли?

Робоча етика

1. Ви схильні працювати понаднормово?
2. Яка найбільш важлива етика на робочому місці?
3. Наведіть мені приклад, коли ви стикалися з етичною дилемою на роботі.
4. Що б ви зробили, якби виявили, що менеджер порушує правила компанії?
5. Ви виконали свою роботу раніше, ніж очікували. Ви дозволяєте собі вільний день або збираєтеся попросити

більше завдань?

Навички роботи з клієнтами

1. Наведіть приклад того, як ви впоралися з незадоволеним клієнтом.

2. Які кроки ви робите, щоб завоювати довіру клієнта?
3. Наведіть приклад, коли ви зробили все можливе, щоб забезпечити хороший сервіс для клієнта.
4. Як би ви вчинили з клієнтом, який, на вашу думку, почав прискіпуватись?

Мотивація і ентузіазм

1. Як ви зберігаєте мотивацію, працюючи наодинці над проектом?
2. Як ви зберігаєте мотивацію, працюючи над проектом, який вас не цікавить?
3. Як ви викликаєте ентузіазм в ті дні, коли ви хотіли б не бути на роботі?
4. Як ви допомагаєте колегам, яким не вистачає ентузіазму?
5. Який з цих аспектів найбільш важливий для вас в роботі: кар'єрне зростання, пільги і бонуси, зарплата або хороша команда?
6. Чого ви хочете досягти протягом перших шести місяців роботи в нашій компанії?

Організаційні навички

1. Наведіть приклад, коли ваше планування призвело до ефективних результатів.
2. Як ви залишаєтеся організованим, коли працюєте над декількома проектами?
3. Як ви відстежуєте свій прогрес при роботі над проектами?
4. Як часто ви видаляєте непотрібні файли з робочого столу та електронної пошти?

Ведення переговорів

1. Опишіть складну переговорну ситуацію, в якій ви були. Який був результат?
2. Як би ви поміняли стандартний підхід «ми завжди так робимо», якщо б відчували, що новий підхід краще?

3. Як би ви домовилися про щось з менеджером або керівником?
4. Яка ваша найефективніша техніка переконання під час переговорів?

Стратегічне планування

1. Як ви розумієте стратегічне планування? Чим воно відрізняється від повсякденного планування?
2. Розкажіть мені, як ви спланували і виконували великий проект. Які були результати?
3. Як ви ставите довгострокові цілі для своєї команди? Як ви оцінюєте продуктивність?

Робота з відгуками

1. Поясніть, що для вас означає конструктивна критика.
2. Керівник вашої команди каже, що ви погано зробили роботу. Як ви відповісте?
3. Наведіть приклад, коли ви використовували зворотний зв'язок для поліпшення своєї роботи.
4. Як для вас краще отримувати відгуки від свого менеджера: через офіційні огляди ефективності (performance review) або щоденні/щотижневі/щомісячні зустрічі (1: 1)? Чому?

Вирішення конфліктів

1. Наведіть приклад, коли ви успішно вирішили конфлікт в професійній ситуації.
2. Як ви справляєтеся з розбіжностями на робочому місці?
3. Які кроки ви б зробили для вирішення гострого конфлікту, що спалахнув між двома членами вашої команди?
4. Як би ви заспокоїли колегу, якби побачили, що його гнів може викликати проблеми?

Стресостійкість

1. Які у вас методи боротьби зі стресом?

2. Розкажіть про свою найстресовішу ситуацію на роботі. Як ви з нею впоралися?
3. Які дієві способи ви використовуєте для запобігання стресу?
4. Які робочі ситуації викликають у вас найбільшу напругу?

Прийняття рішень

1. Наведіть приклад, коли вам доводилося приймати рішення під тиском. Як ви з цим впоралися?
2. Вам подобається відповідальність за прийняття рішень або ви б краще залишити це комусь іншому?
3. Яке найскладніше рішення ви приймали на роботі? Що ви вирішили?
4. Що ви робите, якщо розумієте, що прийняли погане або неправильне рішення?
5. Що ви вважаєте найважчими рішеннями?

Впевненість в собі

1. Ваш проект провалився з тріском. Як ви справляєтеся з цим?
2. Чи робили ви коли-небудь щось на роботі, спираючись на віру в себе, хоча ваші колеги або керівництво переконували вас не робити цього?
3. Що ви робите, щоб підвищити впевненість в собі в ситуаціях, коли цього не вистачає?
4. Як ви уникаєте небезпеки стати занадто впевненим в собі?

Культурна відповідність

1. Опишіть тип робочого середовища, в якому ви найбільш продуктивні.
2. Що змусить вас звільнитися в перший місяць?

3. Ви коли-небудь вважали політику компанії несправедливою або неефективною? Якщо так, то яка була політика і чому? Що ви робили або що б ви робили в цьому випадку?

Чесність

1. Ви коли-небудь відчували, що не підходите для призначеної вам роботи?
2. Що б ви зробили, якщо б колега зізнався вам у серйозному проступку?
3. Наведіть приклад робочої ситуації, коли ви відчували, що краще не бути чесним.
4. Ви коли-небудь були чесні, хоча це викликало у вас проблеми? Що з цього вийшло?

Аналітичні навички

1. Опишіть час, коли вам довелося вирішувати проблему, але у вас не було всієї необхідної інформації про неї.

Що ви зробили?

2. Як ви зважуєте все за і проти, перш ніж прийняти рішення?

Навички презентатора

1. Як ви готуєтеся до презентації?
2. Що б ви зробили, якби помітили, що ваша аудиторія нудьгує під час зустрічі?
3. Опишіть випадок, коли вам доводилося повідомляти погані новини вашій команді.
4. Коли ораторам доцільно використовувати гумор?

5.

Висновки до другого розділу

Сучасні дослідження компетенційного підходу виявили тенденцію зміщення акценту з hard skills (твердих професійних навичок) на soft skills (м'які універсальні навички) персоналу. Це зумовило більш детальне дослідження саме складу soft skills. Виявлено, що сьогодні не існує єдиного універсального підходу до формування складу soft skills персоналу, натомість найчастіше наголошується на доцільності врахування контексту сфери діяльності працівників.

Тому нами досліджено важливість soft skills і проведено операціоналізацію soft skills учнів. У результаті запропоновано перелік важливих складових комунікативних, управлінських, самоорганізаційних, розумових навичок та емоційної компетенції для підготовки випускників.

Підкреслено актуальність формування емоційної компетентності для публічного управління як виду професійної діяльності, пов'язаного з частими і тривалими контактами з людьми.

Розділ 3

ПРАКТИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДОСВІДІ

ДІЯЛЬНОСТІ ЧЕРКАСЬКОГО ГУМАНІТАРНО-ПРАВОВОГО ЛІЦЕЮ

3.1. Структурно-функціональна модель формування соціокультурної компетентності учнів ліцею

У загальнофілософському розумінні модель –це зображення, схема, опис певного об'єкта чи системи об'єктів. У педагогічних дослідженнях у якості моделей зазвичай виступають знакові чи штучні системи, здатні об'єктивно представити ту систему (системи), яка вивчається, у певних відношеннях та взаємозв'язках, отримувати про неї інформацію, перевіряти достовірність даних, отриманих унаслідок застосування моделі. С.Гончаренко визначає, що під навчальними моделями розуміються «навчальні посібники, які є умовним образом (зображення, схема, опис тощо) якогось об'єкта (або системи об'єктів), який зберігає зовнішню схожість і пропорції частин, при певній схематизації й умовності засобів зображення» [82].

Н.Ковчин, вивчаючи особливості моделювання дидактичного процесу, пише про те, що «у педагогічному розумінні під моделлю мається на увазі система об'єктів чи знаків, яка відтворює певні суттєві властивості оригіналу, здатна заміщати його так, що її вивчення дає нову інформацію про цей об'єкт модель найчастіше розуміється як описовий аналог, який відображає основні характеристики процесу» [159, с.514]

Ураховуючи складність і багатозначність феномену соціокультурної компетентності, тісну його «імплементованість» у системи інших компетентностей учня сучасної школи, нам видається цілком доречним класифікування моделі формування соціокультурної компетентності учнів як структурно-функціональної.

Процес побудови чи конструювання дидактичної моделі передбачає встановлення:

- а) функціональної сутності досліджуваних явищ;
- б) урахування основних характеристик навчального середовища, у якому буде діяти модель;
- в) урахування специфіки педагогічних умов (у нашому дослідженні – навчальних та творчих проєктів, «справ під ключ»);
- г) передбачення ймовірнісних результатів застосування певної дидактичної моделі.

По-друге, під час розробки структурно-функціональної моделі формування соціокультурної компетентності учнів ми брали до уваги загальні дидактичні принципи навчання (принцип відповідності змісту навчального матеріалу пізнавальним можливостям учнів, міцності, ґрунтовності засвоєння знань, послідовності, системності й систематичності подачі навчального матеріалу, індивідуального підходу в умовах колективної навчальної діяльності, виховального навчання та ін.). Пропонована структурно – функціональна модель формування соціокультурної компетентності учнів ліцею складається з таких блоків:

–когнітивний; –мотиваційно-ціннісний; –діяльнісний; –технологічний.

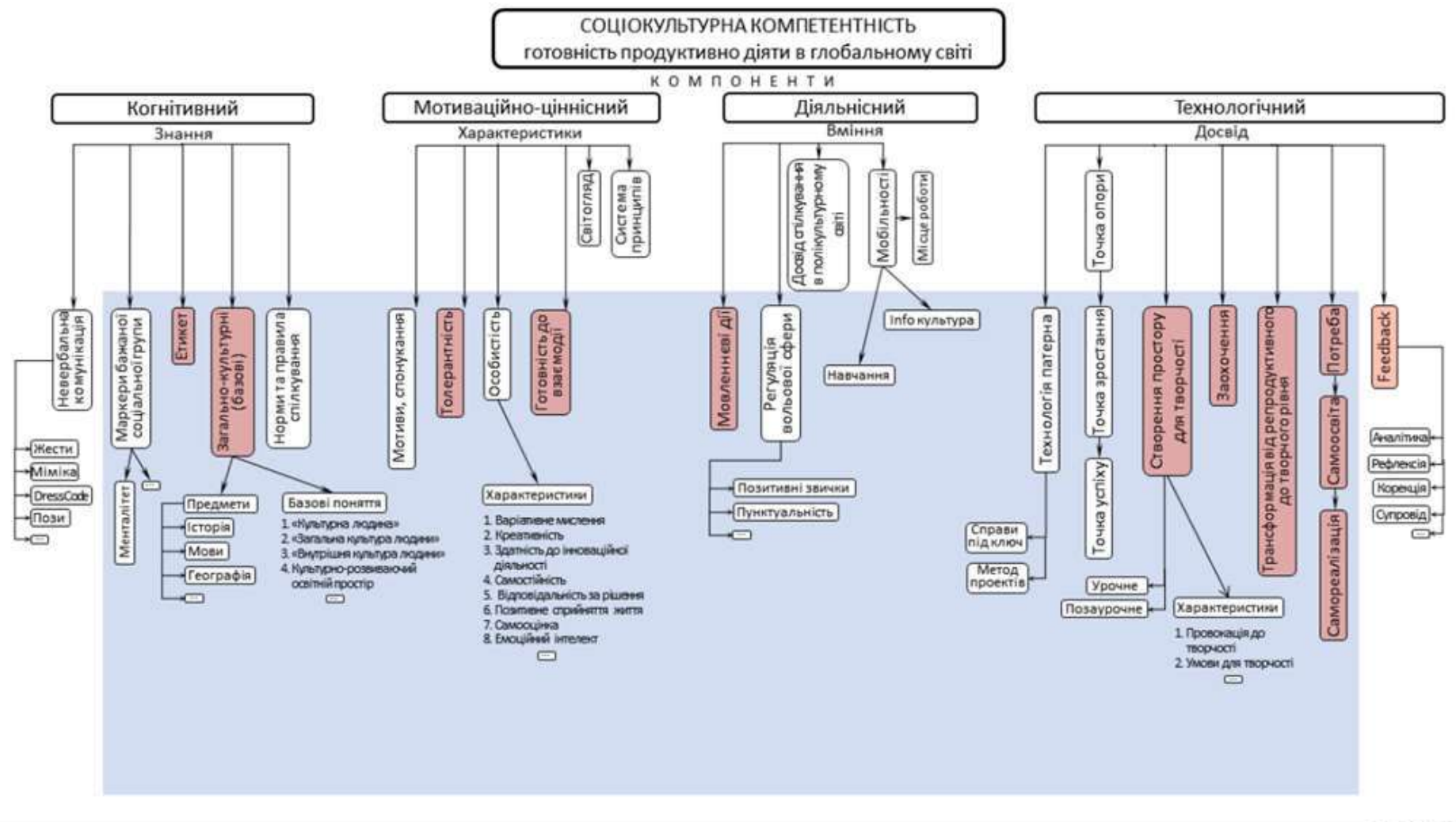
Ураховуючи те, що структурно-функціональні моделі є найбільш сприятливими об'єктами для наочного представлення, нижче, на рис. 2.1 ілюструємо розроблену структурно-функціональну модель формування соціокультурної компетентності учнів, що реалізується у процесі освітньої діяльності ЧГПЛ, та подаємо змістово-процесуальний аналіз цієї моделі за визначеними блоками.

Когнітивний компонент

Завданнями пізнавального компоненту вважаємо:

- а) усвідомлення суб'єктами навчального процесу ролі та значення СКК для майбутньої успішної особистісної та професійної самореалізації учня;
- б) стимулювання потреби учнів у формуванні власної загальнокультурної компетентності;
- в) створення відповідного психолого-педагогічного та сучасного дидактичного забезпечення процесу формування СКК.

Формування пізнавальної складової полікультурної компетентності забезпечується в процесі виявлення культурних відмінностей і встановлення зв'язків між культурами, аналізу різних джерел інформації про ті чи інші культури. Важливість цих умінь і навичок полягає в тому, що вони допомагають використовувати набуті знання для свідомої й позитивної міжкультурної взаємодії. Тому необхідно створювати умови для ознайомлення учнів різних вікових груп з базовими знаннями про багатокультурне суспільство й механізми його функціонування, що передбачає розуміння нормативно-законодавчої бази, котра врегульовує етнічні, релігійні, мовні та інші сторони міжкультурної взаємодії.

Мотиваційно-ціннісний компонент

А.Маркова зауважує: сподіватися на те, що потреба та відповідні мотиви виникнуть самі по собі, стихійно, не варто, адже відомо, що «навчально-пізнавальні мотиви формуються в ході самої діяльності, тому важливо, як ця діяльність здійснюється» (А.Маркова, Є.Ільїн). Основними факторами, що впливають на формування позитивної стійкої навчальної мотивації є: зміст навчального матеріалу, організація навчальної діяльності, форми навчальної діяльності, об'єктивність оцінки ходу та результатів діяльності, стиль педагогічної діяльності вчителя.

Сформувати соціокультурну компетентність неможливо без почуття поваги до Інакшості, що передбачає здатність розуміти інших і співпереживати. Незважаючи на провідну роль для успішної міжкультурної взаємодії поваги й толерантного ставлення до культурних відмінностей, ці якості варто доповнити такими універсальними категоріями як права людини, свобода, право на власний вибір, позитивні установки, культурна ідентичність і своєрідність, громадянська відповідальність, повага до людської гідності, здатність до співпереживання, тактовне ставлення до інших, дотримання моральних норм, готовність до взаємодії з іншою людиною незалежно від її етнічної, расової, релігійної приналежності або референтної характеристики (вік, фізичні чи психічні особливості, соціальний статус тощо).

Діяльнісний компонент

Набуті когнітивні й афективні якості юної особистості, які виникли під час осмислення іншої культури, мають знайти своє позитивне підтвердження в реальних ситуаціях контакту з її представниками або перебування в іншому культурному середовищі.

Розглядаючи соціокультурну компетентність як здатність встановити зв'язки між знанням і ситуацією, а також діяти з метою вирішення проблеми, можна відзначити провідну роль міжособистісної комунікації. Тому необхідним елементом

реалізації діяльнісного підходу в полікультурному вихованні є організація суб'єкт-суб'єктного спілкування, що передбачає застосування тактики попередження й конструктивного розв'язання конфліктних ситуацій, дотримання основних правил культури поведінки й спілкування в міжособистісних взаєминах, контроль і корекцію хибних проявів власної поведінки. Культурна комунікація як взаємодія є потребою й універсальною властивістю всього світу стосунків, речей і явищ у їхній взаємній зміні, взаємовпливі. Міжкультурна взаємодія є динамічним процесом, що впливає на зміну світосприйняття, ставлення до людей і проявляється в прагненні людини бути особистістю, носієм певної ідентичності, яка при цьому акумулює цінності інших культур.

Технологічний компонент

Спрямованість освіти на особистість учня вимагає створення психолого-педагогічних умов, від яких залежить і ефективність формування соціокультурної компетентності молодшої людини, що, на нашу думку, забезпечується реалізацією технологічного компоненту : організація педагогічно комфортного середовища упродовж усього курсу навчання; створення творчого освітнього простору, що забезпечує розвиток творчого потенціалу здобувачів освіти; творча співпраця та духовна взаємодія учнів і педагогів; активізація процесів самопізнання, самооцінки, саморозвитку, самокорекції, максимальної самореалізації; поєднання індивідуальної та колективної форм навчальної діяльності учнів; конструювання життєвих ситуацій, що стимулюють творче мислення, саморозвиток культури діалогу, творчий підхід до вирішення завдань; включення підлітків до творчої проектної діяльності через створення творчого проекту, його оформлення й публічного захисту; забезпечення взаємозв'язку школи з професійним середовищем, посилення професійно-творчої спрямованості навчання; використання інноваційних технологій, зокрема індивідуальнотворчого

навчання, що передбачає вивчення індивідуальних професійно значущих здібностей учнів і їх подальший творчий розвиток у процесі навчання. Сприяють цьому організація точок опори, зростання, успіху, що є цілеспрямованим, організованим поєднанням умов, за яких створюється можливість досягти значних результатів в діяльності як окремо взятої особистості, так і колективу в цілому [2].

Застосування інноваційних педагогічних технологій сприяє формуванню критичного і творчого мислення учнів, оперативному прийняттю ними самостійних рішень. Використання інтерактивних методів навчання стимулює пізнавальну діяльність підлітків, розвиток їхніх комунікативних умінь; зумовлює успішне виконання творчих завдань; сприяє педагогічному співпраці і рівноправного діалогу педагога із вихованцем.

Відкриття творчих лабораторій, майстер-класів, експериментальних майданчиків; розробка системи нестандартних методів навчання, зокрема проєктного навчання, «справ під ключ», під час яких кожен учень має можливість розвивати власний творчий потенціал, формувати свою творчу індивідуальність, саморозвиватися й самовдосконалюватися – сприятливі умови для розвитку конкурентоспроможності ліцеїстів. Успішності такого процесу сприяє системність і технологічність підходу, орієнтованого на саморозвиток творчої індивідуальності.

Педагогічними ознаками успішного формування соціокультурної компетентності майбутнього випускника є: адаптивна гнучкість, оригінальність, дивергентність мислення; незалежність, потреба в свободі творчості; сприйнятливість по відношенню до нового досвіду; внутрішня й соціальна зрілість; пізнавальні здібності (прагнення до володіння новими фактами, раніше не відомою інформацією); прагнення до постійного розвитку, самовдосконалення, духовного зростання; соціальна і творча активність; здатність швидко здобувати нові знання й легко пристосовуватися до

нових умов і обставин; здатність орієнтуватися в проблемі, розуміти її стан; здатність генерувати ідеї; здатність до комбінування, аналізу й синтезу тощо.

3.2. Досвід занурення учнів Черкаського гуманітарно-правового ліцею у полікультурний світ

Значний досвід моделювання в системі полікультурного виховання й полікультурної освіти накопичено в зарубіжних країнах. У своїй роботі ми брали приклад із досвіду німецької школи. Так, у сучасній системі освіти й виховання Німеччини виділяють три основні моделі полікультурного виховання: гуманістично-особистісну, лінгвістично-освітню й особистісно–соціальну. Педагогічні моделі й технології інтеркультурного навчання й виховання в цій країні інтегровані в цілісний освітньо-виховний процес, у якому цілі інтеркультурного виховання й освіти, а також частково й методи, універсальні для всіх форм навчання й усіх освітніх рівнів: вони реалізуються і в дошкільній освіті, і в шкільному, і в позашкільному, і в освіті дорослих, і в професійній освіті, і в навчанні дітей з обмеженими можливостями. Незважаючи на специфіку реалізації кожної моделі в тому чи іншому шкільному середовищі, ці моделі не взаємно виключають, а навпаки, взаємодоповнюють одна одну.

Гуманістично-особистісна модель полікультурного виховання спирається на тісні міжпредметні зв'язки й особливо органічно реалізується в проектній діяльності, котра є надзвичайно популярною в сучасній школі. Універсальна гуманно-особистісна інтеркультурно-виховна модель діяльності, на думку Т.Лаврової (2007), ґрунтується на такій групі критеріїв:

- когнітивних (знати, розуміти, сприймати, рефлексувати);
- емоційних (відчувати, співчувати, любити, відчувати необхідність, відчувати задоволення);

- практичних (уміти працювати, співпрацювати, погоджувати, управляти тощо);
- критеріях буття (бути вільним у виборі, у дії й думках).

Моделі полікультурного виховання, що ґрунтуються на антропоцентричності (суб'єкт-суб'єктній виховній взаємодії, індивідуальному розвитку особистості, збереженні її самобутності й особистої свободи, інтеріоризації загальнолюдських цінностей, розвитку індивідуальних особистісних смислів, проектуванні власного світу й діяльності, пропагуванні рівноправного діалогу між культурами, дослідники визначають як найвпливовіші в сучасній освіті. На підставі наукового аналізу педагогічного моделювання й з урахуванням мети й завдань нашого дослідження було визначено кілька основних вимог до моделювання полікультурного виховання учнів у системі діяльності нашого ліцею, а саме:

- комплексності, тобто можливість побудови такої моделі, яка об'єднує менш вартісні й значущі для цього дослідження моделі педагогічних процесів;
- множинності, тобто можливість розвивати різноманітні нові моделі на основі створеної;
- синергетичності, як певної самостійності й самоврядності за умови внесення окремих змістових змін до її структури;
- цілепокладання, тобто обов'язкова наявність провідної мети моделювання, яка б, зі свого боку, відповідала цілям педагогічного процесу;
- прогностичності, тобто врахування в змісті моделі не лише сучасних, але й майбутніх напрямів розвитку досліджуваного педагогічного об'єкта.

У Черкаському гуманітарно-правовому ліцеї описана вище модель є одним із елементів який ми в межах навчальних програм намагаємось покращити та втілити якість. У 2019 році запроваджено нову модель вивчення іноземних мов. Вперше в ліцеї навчаються учні 5 класу з метою перспективного формування ліцейних груп та створення підґрунтя для допрофільного навчання. Це новий проект та нова технологія надання освітніх послуг. Учням запропоновано ознайомчий курс з іноземних мов, а саме протягом 2 місяців цілою групою відбувається вивчення німецької мови, наступні 2 місяці вивчення французької мови. Ціллю цього процесу є поки що не оволодіння навичками граматики та використання лексики. Учитель має на меті захопити учнів мовою, яку він викладає, зацікавити настільки, щоб хотілося висловити свої думки та почуття цією мовою, запропонувати ті інструменти, які дозволять запевнити учнів в практичному оволодінні мовою. В кінці семестру учні обирають мову для подальшого вивчення, обґрунтовуючи свій вибір. За умови вибору двох мов (і німецької і французької) одна з мов вивчається факультативно.

Наступною важливою ланкою є міжнародні проекти та програми, що стають підґрунтям занурення учнів у полілінгвістичний світ. Ліцеїсти також є учасниками програми обміну майбутніх лідерів FLEX, проекту «Праця в ім'я миру», в гастрольних турах народної студії «Арт-Майстер» Тільки в цих проектах за 12 років взяли участь 285 учнів, що складає 7% від загальної кількості учнів. Дані проекти тривають від 2 тижнів до 9 місяців та дають можливість учням зануритись в інше життя та внутрішнє змінитись, певний час ці учні є носіями мови і решта учнів протягом того ж часу користуються цим досвідом. Учні привозять різний досвід з інших країн, що дає їм змогу проаналізувати отриманий досвід та бути готовими до співпраці в глобальному світі (див. рис. 2.2.1, рис. 2.2.2, рис. 2.2.3).

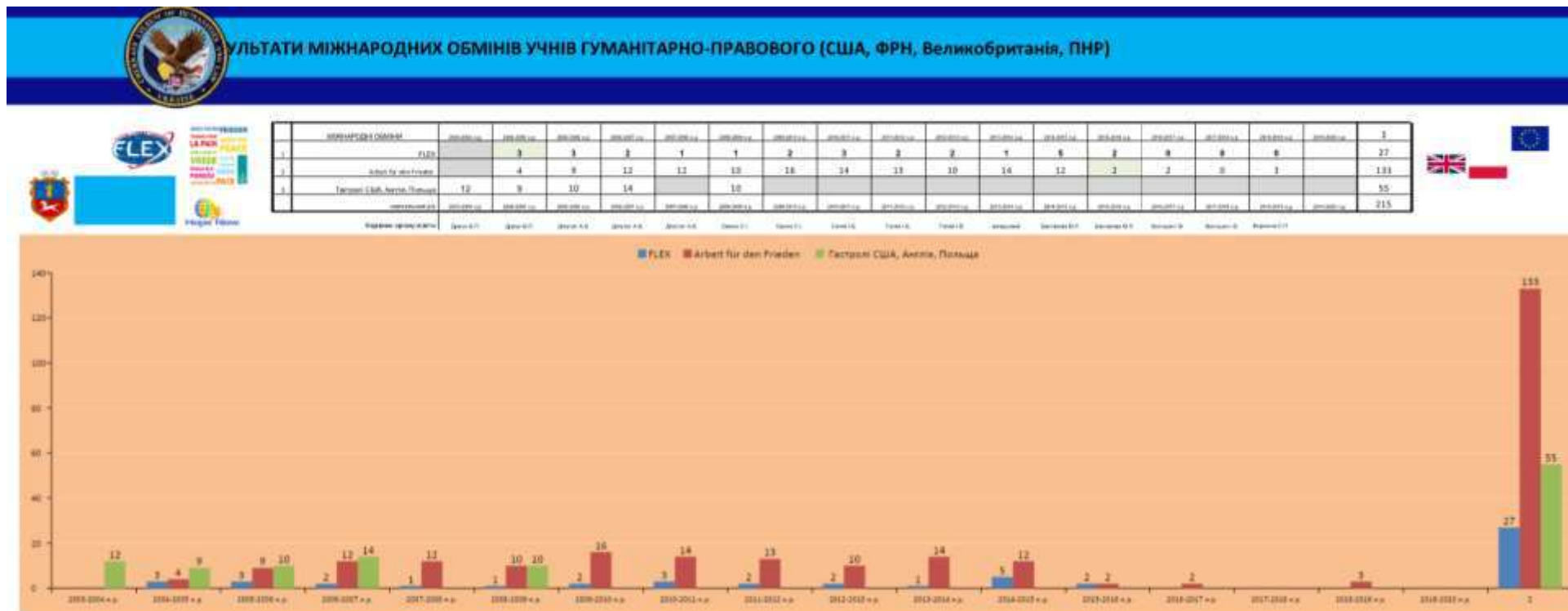

Рис. 3.2.1 Результати міжнародних обмінів учнів ліцею

Міжнародна програма уряду США FLEX

МІЖНАРОДНІ ОБМІНИ		2003-2004 н.р.	2004-2005 н.р.	2005-2006 н.р.	2006-2007 н.р.	2007-2008 н.р.	2008-2009 н.р.	2009-2010 н.р.	2010-2011 н.р.	2011-2012 н.р.	2012-2013 н.р.	2013-2014 н.р.	2014-2015 н.р.	2015-2016 н.р.	2016-2017 н.р.	2017-2018 н.р.	2018-2019 н.р.	2019-2020 н.р.	Σ
1	Приймало участь учнів	56	49	62	50	59	58	63	46	39	48	60	62	56	64	58			830
2	Переможці програми	3	3	2	1	1	2	3	2	2	1	5	2	0	0	0			27
начальний рік		2003-2004 н.р.	2004-2005 н.р.	2005-2006 н.р.	2006-2007 н.р.	2007-2008 н.р.	2008-2009 н.р.	2009-2010 н.р.	2010-2011 н.р.	2011-2012 н.р.	2012-2013 н.р.	2013-2014 н.р.	2014-2015 н.р.	2015-2016 н.р.	2016-2017 н.р.	2017-2018 н.р.	2018-2019 н.р.	2019-2020 н.р.	

Керівник організації

Дягунов В.П.

Дягунов В.П.

Дягунов А.В.

Дягунов А.В.

Дягунов А.В.

Скоков С.І.

Скоков С.І.

Тішкін І.В.

Тішкін І.В.

Тішкін І.В.

Тішкін І.В.

Тішкін І.В.

Тішкін І.В.

Рис. 3.2.2 Участь ліцеїстів в міжнародній програмі «FLEX»

Рис. 3.2.3 Участь ліцеїстів в міжнародній програмі «Праця в ім'я миру»

Прагнемо, щоб наші учні мали змогу отримувати освіту за кордоном. Маємо на увазі сертифікацію учнів. Існують різні форми навчання за кордоном: це і дистанційна форма навчання, яка відбувається паралельно з навчальним процесом в українській школі; і заочна форма, яка вимагає присутності учня в країні протягом певного часу. Ліцеїсти беруть участь в міжнародних іспитах, які передбачають сертифікацію різних рівнів, це і: IELTS, TOFEL, DELF, GOETE INSTITUT, FIT.: 3% учнів ліцею сертифіковані (див. рис. 2.2.4, рис. 2.2.5, рис. 2.2.6).

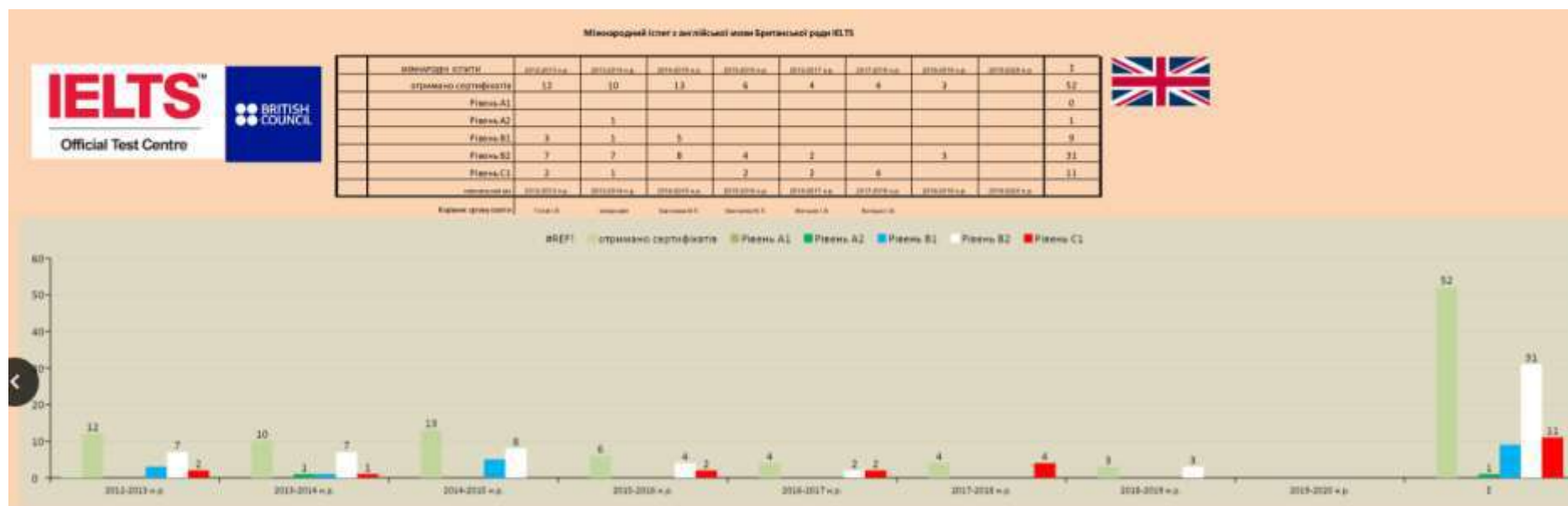

Рис. 3.2.4 Динаміка участі ліцеїстів в міжнародному іспиті «IELTS»

Рис. 3.2.5 Динаміка участі ліцеїстів в міжнародному іспиті «TOEFL»

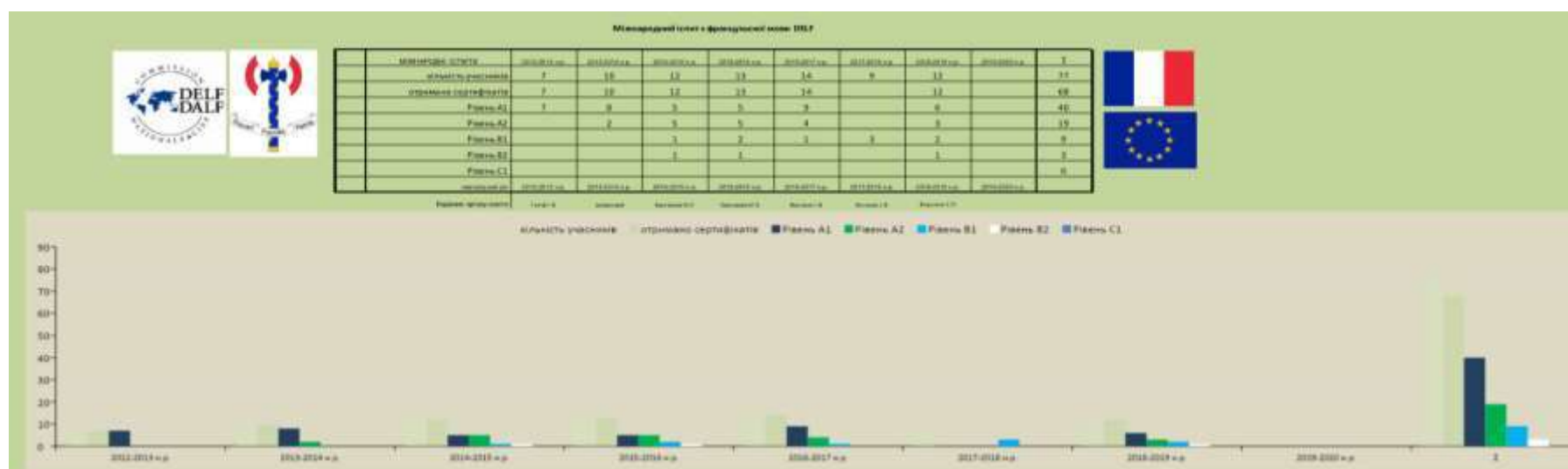

Рис. 3.2.6 Динаміка участі ліцеїстів в міжнародному іспиті «DELF»

Але і вищезазначені міжнародні програми і підготовка та складання міжнародних іспитів носять епізодичний характер. Нам же необхідний безперервний процес зацікавленості учнів.

На сьогоднішній день це участь ліцеїстів в міжнародних проектах. 3.320 ліцеїстів взяли участь в 37 міжнародних проектах (що складає 1,4 проекти на одного учня); зрозуміло, що участь у більшості міжнародних проектах та іспитах вимагає фінансових витрат. Але запевняю Вас, що любий навчальний заклад може дозволити собі перебування учнів в полі лінгвістичному полі. За умови відсутності у родини фінансових ресурсів дітям надається можливість компенсувати занурення в лінгвістичне середовище в процесі підготовки до олімпіад, МАН та спеціалізації з іноземних мов. А конкурси «Грінвіч», «Пазл» не вимагають особливих фінансових вливань. Важливо розпочати роботу в цьому напрямку і працювати систематично. Результат обов'язково не заставить довго чекати. Підкреслюю, що це не епізодичні дії, а сталий процес співпраці учнівського та вчительського колективів.

На цьому ми також не зупиняємось. Шукаємо, аналізуємо, корелюємо підходи до надання освітніх послуг в інших країнах. Знайшовши корисне зерно екстраполюємо на себе, або усучаснюємо. Отже мова йде про підписання договорів з вищими навчальними закладами за кордоном. Вже підписані угоди з сімома ВИШАМИ за кордоном. Ці угоди не просто підписані мертві папери – це обмін досвідом з викладачами зарубіжних навчальних закладів, і як би це не меркантильно звучало зменшення ціни за навчання.

Набираючись досвіду навчання та життя в полікультурному світі наші випускники обіймають посади топ менеджерів в глобальних компаніях, міжнародних організаціях, мають свій бізнес за кордоном. Вони вже адаптовані до менталітету тієї країни, в якій обирають жити та працювати. Як уже було наголошено це сталий процес навчання учнів гнучкості в сьогоднішньому глобальному світі. Ми постійно здійснюємо моніторинг тих закладів за кордоном, які є

конкурентоспроможними на глобальному ринку і які відкриють перед нашими випускниками реально достойні перспективи. На сьогодні це ВУЗИ Чехії, Китаю, Канади та Німеччини.

Підсумовуючи зазначаємо, що нашою метою не є створити нашим випускникам підґрунтя для еміграції, навпаки ми прагнемо, щоб наші випускники отримавши вагомі та корисні знання будували свій бізнес в Україні, піднімаючи свою Батьківщину на високий щабель глобального світу.

3.3. Участь в міжнародних проєктах як метод мотивації навчально-пізнавальної діяльності ліцеїстів

Сучасний стан і пріоритетні напрямки викладання іноземної мови спрямовують учителя на пошук нових можливих способів активізації процесу говоріння іноземною мовою. Будь-яка діяльність передбачає наявність компонента мотивації. Це стосується і навчальної діяльності, яка буде успішною за умови позитивного ставлення учня до навчання, наявності пізнавального інтересу, потреби у здобутті знань, почуття обов'язку й відповідальності. Основним джерелом інтересу до навчальної діяльності є насамперед її зміст.

Для підвищення стимулювального впливу змісту навчання необхідно використовувати прийоми створення ситуації новизни, актуальності, наближення змісту до реальних життєвих ситуацій тощо. Тому метод "живого спілкування" все більше набуває популярності. Під цим методом ми розуміємо процес взаємодії та обміну інформацією із носієм мови у формі усного або писемного мовлення.

Щоб навчитися плавати, потрібно плавати; щоб навчитися ходити, потрібно ходити; щоб навчитися спілкуватися на іноземній мові, потрібно постійно вдосконалювати свої навички і бажано з носієм мови, що вивчається. Це сприяє більш швидкому й успішному засвоєнню учнями англійської мови на високому рівні. За допомогою такого живого спілкування з носієм мови в невимушеній дружній атмосфері поступово долається мовний бар'єр та страх спілкування на іноземній мові.

Використання міжнародних програм та проєктів – це спосіб забезпечити досвід спілкування учнів у соціокультурному світі. Наша відповідальність – це пошук тих проєктів, які допоможуть нам їх максимально використати і зекономити наші ресурси. Таким чином ми збільшуємо кількість програм, в яких діти беруть участь (див. рис 2.3.1, 2.3.2).

Дані проєкти спрямовані на розвиток навичок 21 ст. та роботу із 17 цілями сталого розвитку ухвалених Генеральною Асамблеєю ООН, принципом якої є *“leaving no one behind”*.

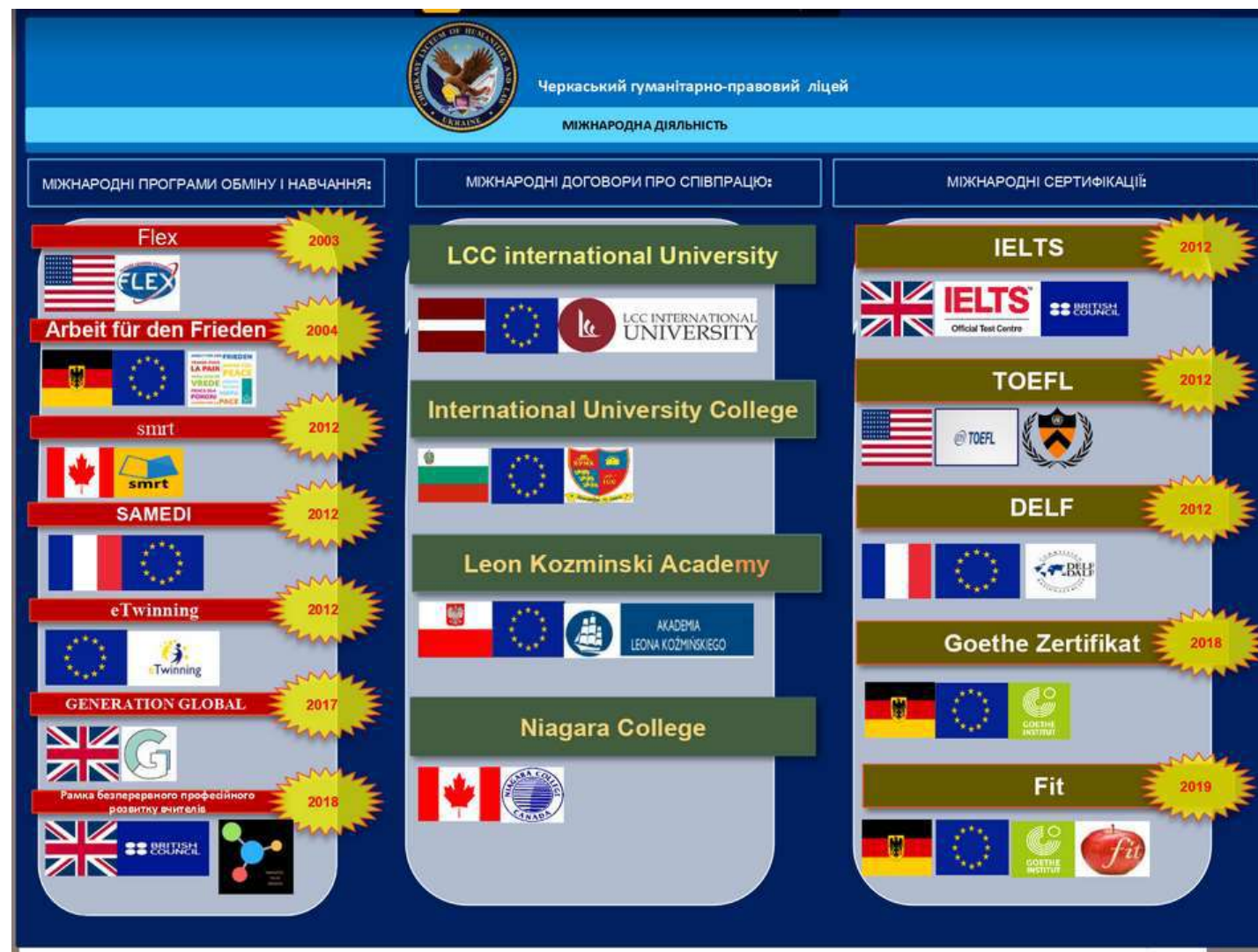

Рис. 3.3.1 Міжнародна діяльність ЧГПЛ

Рис. 3.3.2 Міжнародні програми та проєкти

Важливими для нас є Innovate Your Dreams – 2019, що допомагає зосередитись над вивченням в деталях окремих цілей, та програма Generation Global, заснована экс Прем'єр міністром Великобританії Тоні Блером.

В останній ми протягом двох років ведемо діалог з ровесниками з 13 країн світу, наприклад, такими екзотичними як Індія, Йордан, Індонезія. Спілкування проходить на різні теми, приміром, Peace and Reconciliation, Rights of women and girls, Climate change, Festivals та інші. Завдяки участі у програмі учні з досвіду розуміють, що англійська мова – це інструмент. Усвідомлення цього робить працю вчителя на уроках більш ефективною: особливо якщо учні неправильно вмотивовані, орієнтуючись на репетиторів – проти чого ми є. Побачивши нашу результативність та системність, до нас приєдналась кафедра української мови та літератури і розвиває свою програму в цьому напрямку.

Загалом ліцей взяв участь у 30 відео конференціях. А в програмі залучено 19 % учнів навчального закладу.

Відмітивши нашу активність та постійність за 2 роки наш заклад оцінили найвищою нагородою програми “Outstanding Award”. І дана програма допомагає об'ємно готувати дітей для створення успішного простору.

І декілька слів про допоміжні проекти. Участь в них на платформі ED-DREAM, а саме Innovate Your dreams 2018 та 2019 уточнює фрагменти: дає можливість швидше розвиватися в основному проекті та робить його більш ефективним. І завдяки тому, що є цей проект, я можу підхоплювати менш підготовлених дітей та збільшувати кількість залучених учасників і таким чином я захоплюю більшу аудиторію. Дана платформа розглядає 17 sustainable development goals, а проекти, в яких ми беремо участь зупиняються на деяких із цих цілей і ми вивчаємо їх в деталях. Приміром: No poverty! Protect the Planet! Good Health та інші. Перед учнями ставлять питання, driving question, яке спонукає їх знайти рішення через об'ємне дослідження конкретної проблеми. Платформа забезпечує ресурсами, в тому числі і відео та детальними інструкціями.

Даний метод є одним із найефективніших на сьогодні. Він не просто вчить мови - він вчить користуватися мовою. Специфіка такого міжнародного проєкту полягає в тому, що він міжпредметний: яку б проблему ми не взяли, обговорення проводиться англійською мовою. Саме тому створюється мовне середовище й умови для формування потреби у використанні іноземних мов як засобу реального спілкування в процесі міжкультурної взаємодії. Такі методи роботи вчителя активізують навчальний процес, підвищують інтерес та мотивацію учнів до вивчення іноземних мов.

Метод проєктів – це комплексний навчальний метод, який дозволяє індивідуалізувати навчальний процес, дає можливість виявити самостійність у плануванні, організації та контролі своєї діяльності. У контексті вивчення іноземної мови, проєкт — це діяльність учнів, під час якої розвиваються різні аспекти володіння мовою, тобто, аудіювання, читання, писемне, діалогічне та монологічне мовлення інтегровано.

Окрім цього, тут діє один із принципів комунікативного методу у вивченні іноземної мови — головна увага приділяється не формі, а суті. А це означає, що діяльність учнів у більшій мірі концентрується на темі роботи, аніж на досягненні певних мовленнєвих цілей. Проєкт може виконуватись за короткий термін (один урок або кілька уроків) або виконуватись впродовж кількох тижнів, семестру чи року. Метод проєктів може охоплювати не тільки учнів, а також і вчителів.

Організація такої діяльності допомагає учням долучитися до міжнародної спільноти та знайти багато друзів як в Україні, так і за кордоном, сприяє творчій реалізації її членів, залученню молоді до участі в європейських ініціативах, інформуванню з питань європейської інтеграції, громадянській освіті та громадській діяльності молоді.

Рис. 3.3.3 Проєкт «Перехрестя культур»

Об'єднує проєкти «Перехрестя культур» – це формація, яка створилася 10 років тому (див. рис. 2.3.3). Цей напрямок нашої діяльності не менш важливий ніж НПТ Борисфен. Це середовище існує довго, але ми ще не досягли тієї якості, якої ми прагнемо. Цей напрямок складається із ряду проєктів, які поєднані між собою і дають об'ємний результат.

3.4. Науковий рівень освітнього простору

У ході нашої професійної діяльності ми зрозуміли, що вища школа як правило не вчить науковій діяльності і те, що великий відсоток дітей потребує, щоб їм дали шанс спробувати свої сили в науковій діяльності.

І ми вирішили цим перейнятися, тому в 1992 році ми створили своє науково-практичне товариство «Борисфен» при цьому не маючи моделі. Оскільки ми всі були студентами, ми чітко розуміли, які труднощі стоять на заваді написанню курсових робіт і чому інколи студентам, так і не вдається впоратися з цим завданням. Наше завдання було просте: навчити дітей науковій роботі і тоді, у вищій школі, діти не матимуть труднощів з написанням рефератів та курсових робіт. Також у дітей з'являється шанс зрозуміти чи є в них тяга до наукової діяльності і стати науковцями. Цей наш експеримент вдався: на сьогодні серед наших випускників є колектив докторів наук та кандидатів наук.

Безперечно, показником готовності особистості до міжкультурного спілкування є формування національно-мовної особистості, здатної до ефективного ділового й міжкультурного спілкування, успішної участі в діалозі культур.

Необхідною й ефективною засадою підтримки позитивної мотивації до навчально-пізнавальної діяльності є використання різноманітних прийомів організації навчальної діяльності; створення умов не лише для розвитку навчального інтересу, але й творчої активності учнів, чому сприяють: залучення учнів до наукових досліджень, до участі в роботі наукових гуртків, до конкурсів наукових робіт, всеукраїнських олімпіад, міжнародних наукових учнівських конференцій тощо.

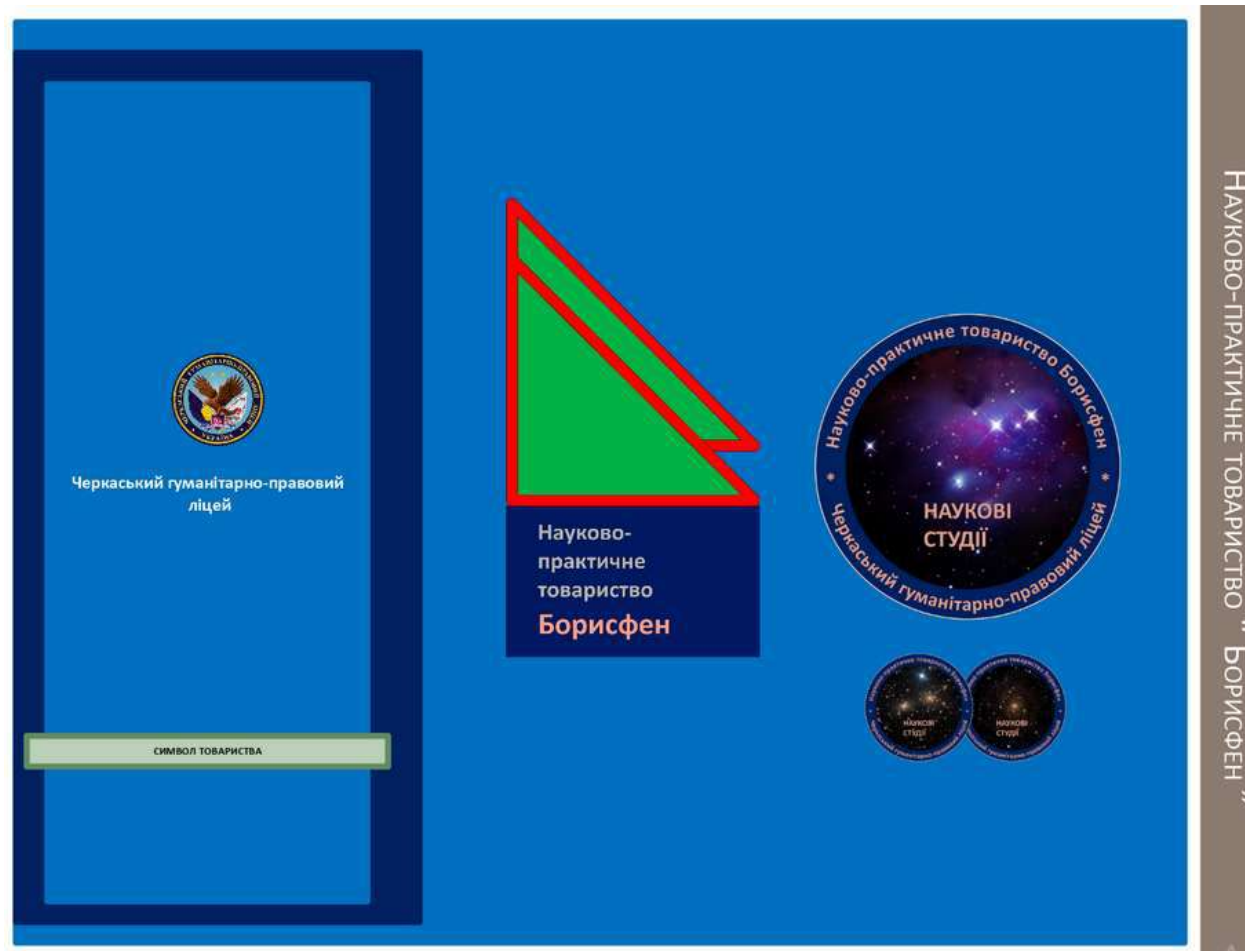

Рис. 3.4.1 Символ НПТ «Борисфен»

З написання наукової роботи ми створили цілий процес тривалістю 10 місяців і так 2 роки поспіль: перший рік – написання реферату, і другий рік – написання курсової роботи.

Модель написання наукових робіт однакова:

У березні діти отримують пропозиції тем або самі приносять цікаві теми для наукових робіт. У квітні підліток на науковий керівник розпочинають співпрацю. У травні відбуваються консультації і на літо діти отримують завдання та розпочинають написання роботи. Таким чином ми будуємо місток від попереднього навчального року до наступного, даючи дитині змогу не випадати з навчального процесу та не починати свій розвиток з «нуля».

На вересень дитина повинна принести чорновий варіант роботи, хоча може і влітку, для обговорення і корегування. Науковий керівник допомагає знайти евристичність, щоб не було лише компеляції.

Далі настає технічний процес, який є дуже важливим для написання наукових робіт. Починає діяльність технічний експерт, який переглядає оформлення роботи і допомагає ввійти в стандарти оформлення.

В грудні до роботи вступає рецензент, який не обов'язково наш педагог, але як правило наш педагог. Він читає роботу з точки зору критики і пошуку невідповідності. Після цього дитина має вже три оцінки в своїй картці: він наукового керівника, технічного експерта та рецензента.

Дуже важливо, щоб дитина зрозуміла користь цього процесу та отримала задоволення. В День науки – це 1-й або 2-й день II семестру – в актовій залі відбувається захист наукових робіт при науково-експертній раді, однокласниках та опонентах. На захист курсової роботи – 5 хвилин, на захист реферату – 3 хвилини. Стандартно презентація супроводжує захист. За минулий рік було захищено 71 роботу із середнім балом 10,9.

Рис. 3.4.2 Результати діяльності НПТ «Борисфен»

Під час написання рефератів учні роблять перші кроки до самостійної наукової творчості. Вони вчиться працювати з науковою літературою (якщо це необхідне, то і з іноземною), набувають навичок критичного відбору і аналізу необхідної інформації. Якщо у 9 класі вимоги до курсової роботи мінімальні, і написання її не представляє великої праці для учнів, то вже наступного року вимоги помітно підвищуються, і написання роботи перетворюється на дійсно творчий процес. Так, підвищуючи з кожним роком вимоги до рефератів можна сприяти розвитку учня, як дослідника, роблячи це практично непомітно і ненав'язливо для нього самого.

Дослідницька робота понад темою дослідження є найефективнішою для розвитку дослідницьких і наукових здібностей учнів. Це легко пояснити: якщо учень за рахунок вільного часу готовий займатися питаннями якої-небудь дисципліни, то знімається одна з головних проблем викладача, а саме - мотивація учня до занять. Учень вже настільки розвинутий, що працювати з ним можна не як з учнем, а як з молодшим колегою.

Сьогодні активне залучення учнів до науково-дослідної діяльності – вимога часу. Останні тенденції розвитку науково-практичної педагогічної думки (Болонський процес) вимагають переусвідомити традиційні парадигми освіти: освіта сьогодні розглядається не як процес передання певної суми знань, процес кінцевий у просторі й часі, а як перманентний процес оволодіння основними освітніми принципами, в якому учень відіграє активну, рівноправну роль. Він саме той, хто вчиться, а не той, кого навчають.

Прояв загальнокультурних базових знань, мовленнєвої діяльності найкращим чином демонструє ліцейне науково-практичне товариство «Борисфен», яке є базовою платформою для наукової діяльності в Малій академії наук та в подальшому дорослому житті.

3.5. Значення медіаграмотності у створенні соціокультурного простору ліцею

Протягом останніх років в Україні відбувається активний розвиток медіаосвіти, який зумовлений становленням інформаційного суспільства та нового вектора розвитку української освіти (НУШ). Медіаосвіта набуває в сучасному суспільстві величезного значення, стаючи одним із найважливіших способів пізнання навколишнього світу. Такий процес неможливий без певного наукового підґрунтя, що становить теоретичну основу для практичного застосування.

Особливої гостроти набуває питання щодо вмінь і навичок грамотно і критично сприймати, інтерпретувати й аналізувати багатоманітні інформаційні повідомлення. Нерозуміння частиною громадян нашого суспільства сутності багатопланових соціальних процесів, штучне створення конфліктних і стресових ситуацій, неадекватна поведінка, життя у віртуальному середовищі – все це несе загрозу дегуманізації дійсності.

Досвід Європи демонструє переваги існування таких напрямків та цілих інститутів, шкіл, які детально досліджують весь практичний масив, що стосується діяльності медіа.

Різним аспектам медіапедагогіки та медіаграмотності присвячено численні наукові розвідки, авторами яких, зокрема, є як українські так і зарубіжні вчені – М. Зубахін, А. Краківський, Б. Лускін, Д. Смирнов, Д. Фрідленд та ін.

Інтерес науковців до конкретної проблеми зумовлений постійним збільшенням числа користувачів медіапростору у підлітковому віці, зростанні кількості випадків негативного та шкідливого впливу на підлітка медіа, одним з проявів якого є Інтернет-залежність, що виникає в процесі користування Мережею.

Сьогодні необхідність опанування навичками пошуку, передавання, опрацювання та аналізу інформації особливими методами і технологіями ставить принципово нові завдання перед системою освіти, диктує нові вимоги і до вчителя, і до

учня в контексті медіаосвіти. Один з провідних теоретиків сучасної медіаосвіти Л. Мастерман обґрунтував сім причин актуальності медіаосвіти в сучасному світі:

1. Високий рівень споживання медіа та насиченість сучасного суспільства їхніми продуктами.
2. Ідеологічна важливість медіа та їхній вплив на свідомість аудиторії.
3. Швидке зростання кількості медійної інформації, посилення механізмів керування нею та розповсюдження.
4. Інтенсивність проникнення медіа в основні демократичні процеси.
5. Підвищення значущості візуальної комунікації та інформації в усіх галузях.
6. Необхідність навчання учнів/студентів з орієнтацією на відповідність до майбутніх вимог розвитку суспільства.
7. Зростальні національні та міжнародні процеси приватизації інформації, що пришвидшуються [27, с.40].

У документах ЮНЕСКО вказано, що медіаосвіта – це навчання теорії та практичних умінь для опанування сучасних мас-медіа, що розглядаються як частина специфічної, автономної галузі знань у педагогічній теорії та практиці [34, с.273].

Європарламент ухвалив 2008 року резолюцію з медіаграмотності в світі цифрових технологій (2008/2129(INI), в якій підкреслив, що медіаграмотність – базовий елемент політики в сфері споживання інформації, й вона має охоплювати всі категорії людей протягом усього їхнього життя, для того щоб допомогти їм практично та творчо використовувати медіа. Щодо медіаосвіти, то стверджується, що вона має стати компонентом формальної освіти, доступної всім учням, обов'язковою частиною навчальної програми на кожному ступені шкільного навчання [35, с.152].

На думку фахівців ЮНЕСКО, медіаосвіта є частиною основних прав кожного громадянина будь-якої країни світу на свободу самовираження і права на інформацію та є інструментом підтримки демократії. При цьому медіаосвіта

рекомендується для запровадження в національні навчальні плани всіх держав, у систему додаткової, неформальної та «пожиттєвої» освіти [3, с. 274].

С. фон Файлітзен вказує, що медіаосвіта означає критичне мислення (critical thinking), суттєвим елементом розвитку якого є створення учнями власної медіапродукції. [29, с.24]. Дійсно, десакралізація медіа, набуття учнями навичок журналістики, коли вони дізнаються про механізм та «кухню» того, як створюються медіа, має сприяти встановленню незалежного та критичного погляду на їх контент.

Один із активістів медіаосвіти Б. Мак-Махон звернув увагу на її морально-демократичний аспект. Він пише, що «в епоху тероризму та війн ХХІ століття медіаосвіта молоді стає важливою вимогою демократичного суспільства».

В основних положеннях «Концепції впровадження медіаосвіти в Україні» (2010) зазначено, що медіаосвіта – це частина освітнього процесу, спрямована на формування в суспільстві медіакультури, підготовку особистості до взаємодії з сучасною системою мас-медіа, включаючи традиційні (друковані видання, радіо, кіно, телебачення), так і новітні медіа (комп'ютерно опосередковане спілкування, Інтернет) з урахуванням розвитку інформаційно-комунікаційних технологій [10]. Зазначений вище документ визначає мету, завдання, основні принципи та форми медіаосвіти.

Першим важливим кроком у Україні до впровадження елементів медіаосвіти в освітньому процесі став наказ МОН «Про проведення Всеукраїнського експерименту за темою: «Стандартизація наскрізної соціально-психологічної моделі масового впровадження медіаосвіти у вітчизняну педагогічну практику» на базі навчальних закладів України» від 18.08.2017 р. №1199.

Рис. 3.5.1 Емблема «Медіашкола» ЧГПЛ

Рис. 3.5.2 Результати діяльності «Медіашколи» ЧГПЛ

Учителем української мови та літератури Молодик Катериною Юріївною у 2016 році була розроблена авторська програма гуртка Медіашкола (див. рис. 2.5.1, 2.5.2). Завдяки поступовому навчанню учнів та проведенню внутрішніх тренінгів та семінарів із медіаграмотності, наш навчальний заклад зміг у 2019 році стати учасником проекту «Інфо-медіа грамотність: вивчай та розрізняй». До проекту залучено три предмети: українська мова та література, історія, мистецтво.

Учителі Соломаха Ніна Іванівна, Єлсукова Ольга Валентинівна, Водопянова Тетяна Михайлівна, Молодик Катерина Юріївна – пройшли двоетапні тренінги-семінари для участі та апробації розроблених предметних матеріалів.

Науково є доведеним факт, що наш ритм життя суттєво пришвидшився. А кількість інформації навколо збільшилась. Разом із шаленим темпом змінюються й вимоги до жителів нашого світу. Особливо молоді. Їй перед нами постає завдання як не втонути у цьому потоці інформації та змін.

Сьогодні випускники сучасних українських шкіл повинні володіти сукупністю різних навичок та компетентностей. Безперечно, можна сприймати це як формалізовану історію, якщо уявити, що ми відірвані від світу. Але це не так. Наші учні за допомогою соціальних мереж та можливості доступу до будь-яких джерел інформації є максимально глобалізованими та медійнозалученими.

Тому ми на практиці маємо давати нашим учням можливості вже тут, в комфортному середовищі, у школі, набути в першу чергу і розвинути комплекс «софт скілс». Це над професійні, неспеціалізовані навички: навичка лідерства, «теам воркс», комунікативна та навичка власного брендингу. Це прості речі і їх не потрібно боятись.

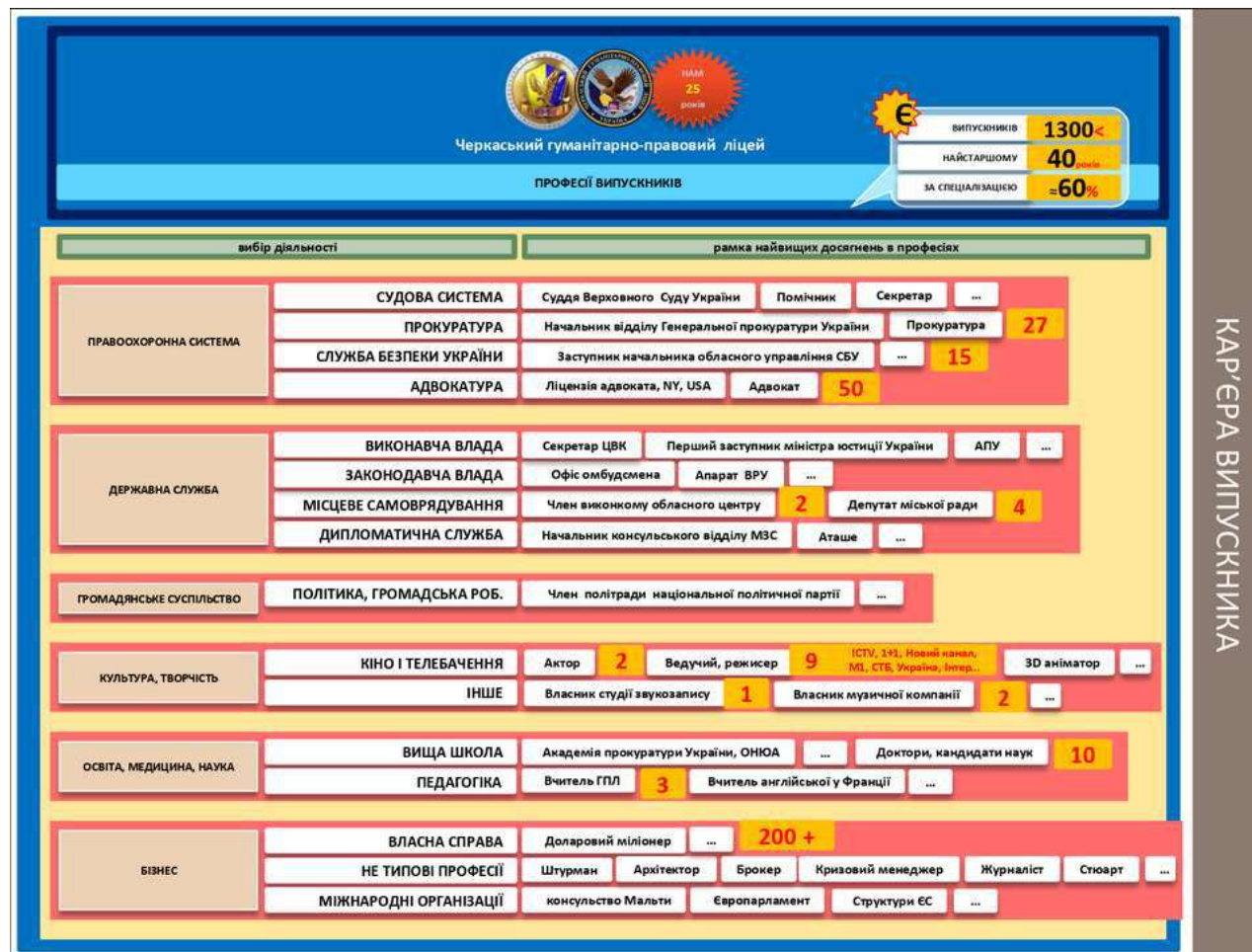

Рис. 3.5.3 Професійні досягнення випускників ЧГПЛ

Саме з метою вивчення та опанування на практиці навичками створення медіапродукту в різних жанрах, у 2016 році в ліцеї було створено сайт для онлайн видання «Спікер». Газета «Спікер» була заснована ученицями ліцею в 2007 році. Із розвитком часу та технологій пройшла стадія онлайн видання до повноцінного сайту. А з 2016 року створено повноцінну Медіашколу з різними напрямками роботи.

Тому в процесі роботи Медіашколи ми стираємо обмеження навколо наших учнів. Таким чином уже в школі можна отримати професійні навички журналіста – це розходиться із суспільним уявленням про вищу освіту. Але ми цього не боїмось, а робимо. Наш рівень підтверджено участями у різних програмах, проектах. Відтак на завершення ліцею випускники володіють теорією та практикою журналістики і у 17 років є конкурентоспроможними спеціалістами (див. рис. 2.5.3).

Те, чого сьогодні не завжди навчають наші школи, і тому ми, українці, програємо. Це розуміння того, що рамок немає. Світ немає меж, будь-які двері можна відчинити, будь-якої мети можна досягнути.

3.6. Розвиток соціокультурної компетентності в позанавчальній діяльності ліцею

Стрімкий розвиток сучасного життя висуває перед освітою принципово нові питання, оскільки колишня парадигма, що відбивала сутність та інтереси індустріального суспільства, поступово замінюється методологією інформаційного суспільства. Спрямованість системи освіти на засвоєння системи знань, яка була традиційною і виправданою ще декілька десятиліть тому, вже не відповідає сучасним потребам особистості та соціальному замовленню. Молоде покоління має бути захищеним і мобільним на ринку праці, здатним ефективно діяти у нестандартних ситуаціях, робити особистий духовно-світоглядний вибір та навчатися впродовж життя.

Одними з суттєвіших ознак революції в освіті ми вважаємо:

- перехід від засвоєння інформації до формування якостей, необхідних для творчої діяльності та постійного засвоєння нової інформації;
- утвердження компетентнісного підходу до побудови змісту освіти, за якого важливими є результати навчання (що учні знають, уміють та чи можуть ефективно використати це на практиці).

Важлива роль у вихованні учнів, розширенні й поглибленні їхніх знань, розвиткові творчих здібностей належить спеціально організованій виховній роботі у позанавчальний час (див. рис. 2.6.1).

Одна з особливостей позакласної діяльності як педагогічного процесу полягає в тому, що дитина не боїться отримати незадовільну оцінку. Спираючись на унікальність і неповторність кожної дитини, педагог має розвинути отримані знання, перетворити їх у соціальний досвід. Завдяки цьому запобігаються функціональний підхід до дитини, фрагментарність у вихованні, інтелектуальні перевантаження.

Рис. 3.6.1 Потенціал освітнього середовища ЧГПЛ

Педагогічний процес у позакласній діяльності сприяє формуванню у дітей почуття власної винятковості під час пошуків і створення творчих ідей. Діяльність педагога в цьому процесі має бути органічно пов'язана з діяльністю дітей, їх, настроєм і внутрішнім станом.

Аналіз сучасних засобів і форм позакласної діяльності школярів свідчить про те, що вони націлені перш за все на виявлення та розвиток лише спеціальних здібностей, які можливі лише тільки за наявності природних задатків. Це такі форми, як концерти, виставки. Однак у формуванні особистості, здатної до творчості, не менш важливим є питання розвитку загальних здібностей.

Наша установа працює над розвитком ключових компетентностей учнів, в тому числі і творчої, на уроках та в позаурочний час. Нами робляться кроки по комплексному зміні підходів до організації виховної діяльності в школі, з тим, щоб учень ставав суб'єктом діяльності, актуалізуючи такі сторони особистості як, активність, самостійність, комунікативність. Це відбувається через:

- 1) зміну організації виховного процесу на діяльнісній основі, що забезпечує розвиток ключових компетентностей учнів;
- 2) зміну змісту виховної роботи, насичення її видами діяльності не тільки цікавими для учнів, але і мають для них особистісний зміст;
- 3) оптимізацію системи управління, яка забезпечує активне включення учнів в усі структури управління, і виконання ними всіх основних управлінських функцій;
- 4) підвищення ефективності системи розвитку професіоналізму педагогічного персоналу.

Організація діяльності дітей у формі дозвілля сприяє вільному спілкуванню у середовищі ровесників, з якими дитина вважає себе найтісніше пов'язаною і авторитет яких для неї безперечний. У той же час, переживання успіху викликає позитивне ставлення до творчої діяльності, сприяє набуттю певного життєвого досвіду, навичок самостійної діяльності і поведінки, тобто поступово здійснюється становлення тих властивостей і якостей, які є складовими творчої особистості. Важливим є широке залучення школярів як до планування позаурочної діяльності, так до власне здійснення творчих задумів. Від того, який характер носить позаурочна діяльність школярів, у значній мірі буде залежати тип спілкування в учнівському колективі, успішність учнів, поведінка дітей у межах школи та поза нею.

Освоєння і впровадження активних форм і методів організації виховної діяльності в нашій школі дозволяє формувати і розвивати учня як суб'єкта діяльності, здатного до саморозвитку, саморегулювання, самовизначенню через використання таких видів діяльності, як: проектна, мотиваційна, комунікативна, продуктивна, контрольна-оцінна і рефлексивна.

У кожного закладу обов'язково є стрижень, навколо якого базується вся освітня модель. Для нас – це система походів «Гарт», «справа під ключ». У походах дитина здобуває досвід через систематичну роботу, постійний повтор технологій. Дитину допускають до відповідальності. Дають можливість помилитися і виправити помилки. Важливо, що дитина має можливість перевірити здобутий досвід на практиці (див. рис. 2.6.2, 2.6.3).

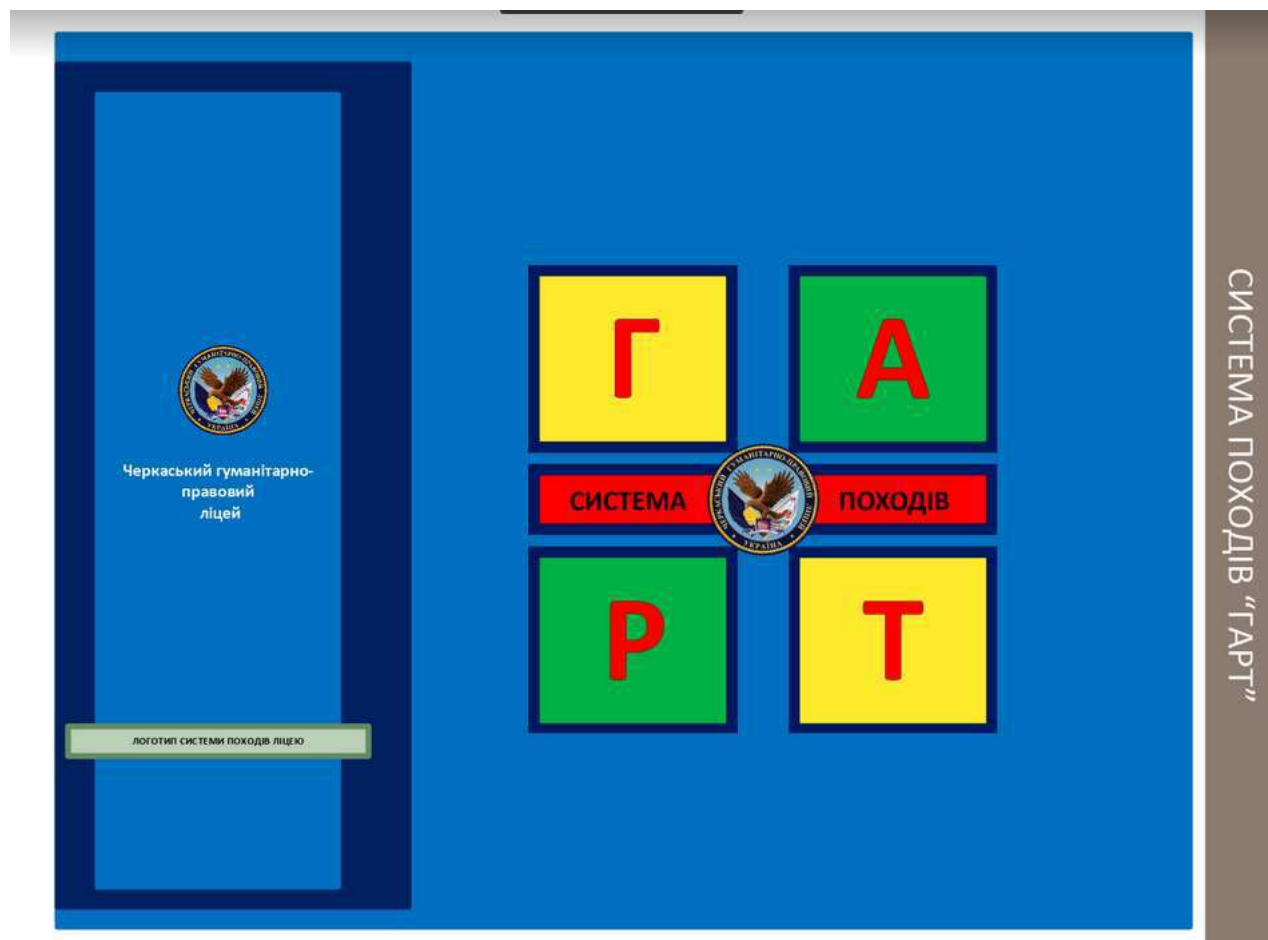

Рис. 3.6.2 Логотип системи походів «ГАРТ»

Рис. 3.6.3 Структура системи походів «ГАРТ»

Прообразом ліцею стала народна студія «Арт-Майстер», яка створювалася на засадах свободи, рівноправності, довіри, творчості, надвисоких прагнень. Ця модель була використана і в побудові ліцею (див. рис. 2.6.4, 2.6.5).

Рис. 3.6.4 Логотип студії «Арт-Майстер»

Рис. 3.6.5 Досягнення студії «Арт-Майстер»

Тривалий час студія була «полігоном» для ліцею, як зараз ліцей - для інших проєктів. Студія доводить, що немає неможливого. Коли є потреба зростання, прагнення до самоосвіти і самореалізації, обов'язково буде успіх. Десятки випускників студії отримали потужні можливості для зростання.

Народну студію «Арт-Майстер» представляє проєкт «Калита». Учасниці «Калити» - різнобічні особистості. Серед них переможці олімпіади з історії, біології, географії; вони пробують себе в МАНі, захоплюються спортом, але їх об'єднала любов до співу.

Ліцей постійно змінюється, модернізується. На якомусь етапі ми помітили, що форми роботи для згуртування колективу почали переважати над формами роботи, які розвивають індивідуальні якості дитини.

Сучасний світ вимагає як командного гравця, так і креативну, нестандартну особистість, яка б уміла приймати рішення, вирішувати проблемні ситуації.

Ми шукали таку форму, яка б могла запустити механізм творчого зростання. Зупинилися на простій формі, коли дитина за 1 хвилину може показати себе. Таким чином, з'явився конкурс «Хвилина слави» (див. рис. 2.6.6). Це єдиний конкурс у ліцеї, де кожний сам за себе, але ніхто не відміняв і допомогу друзів, однокласників, батьків, тобто командна робота також є.

Було зрозуміло, що, якщо конкурс проводитиметься за один день, нічого не зміниться. Потрібно було включити механізм постійного пошуку і розвитку.

Рис. 3.6.6 Емблема проєкту «Хвилина Слави»

«Хвилина слави» триває 3 місяці і складається з 4 етапів: відбіркового етапу, чвертьфінали, півфінали і фінал.

У відбіркового етапу беруть участь усі учні ліцею. Цей етап проходить у межах класу, для того щоб дитині було комфортно і не страшно.

У чвертьфіналі бере участь приблизно половина ліцеїстів. Чвертьфінал – це емоційна готовність учнів до наступного кроку. Під час цього етапу дитину навчають, тренують, підказують. Тут уперше з'являється слово **«професіоналізм»**. Дитину супроводжує команда, яка працює за канонами шоу і спонукає показати таланти на професійному рівні.

У півфінал проходять діти, яким цікава ця тема, які готові до розвитку. На цьому етапі з дитиною працюють індивідуально, більш детально, професійно.

У фіналі дитина отримує не тільки докази свого зростання і задоволення від проробленої роботи, а й від того, що її оцінює професійне журі з міжнародним представництвом.

За 8 років у «Хвилині слави» взяло участь понад 2 300 дітей. Номінації – різні, їх понад 30. Це звичні хореографія, вокал чи музичне мистецтво. Технологічно складні декоративно-прикладне мистецтво, кулінарія чи образотворче мистецтво. Оригінальні – фокуси, бітбокс, мистецтво імітації. За 5 – 7 років навчання в ліцеї дитина має можливість спробувати себе у різних сферах, таким чином відпрацьовується шаблон (патерн): точка опори, зростання, успіх (див рис. 2.6.7).

Рис. 3.6.6 Структура проєкту «Хвилина Слави»

Завдання суспільства вимагають нових підходів до виховання, до виявлення і розвитку здібностей лідера, адже лідер у школі – це майбутній політик чи бізнесмен, якому вирішувати як щоденні, так і масштабні завдання, які поставить суспільство в час загальної глобалізації світу. Успіх України на світовій арені закладається сьогодні у школі лідерства – шкільному самоврядуванні учнів. Головне завдання шкільного самоврядування полягає в тому, що через розвиток соціальної активності учнів виховує в них почуття власної гідності та надає їм можливість виявляти себе далі. Система дитячого самоврядування – результат тривалої роботи педагогічного та учнівського колективів із визначенням елементів, зв'язків, якостей системи. При цьому педагоги не можуть регламентувати їх міжособистісні, міжвікові, внутрішньогрупові та міжгрупові стосунки. Однак діагностувати їх стан, регламентувати діяльність, в якій складаються ці стосунки, надавати допомогу та підтримку тим дітям, котрі потребують зміцнення власної самоуправлінської позиції, – професійний обов'язок педагога як вихователя.

Таким прикладом є колектив «Mix dance». Цей колектив автономний, він утворився без втручання вчителів. Йому вже 3 роки. Створила «Mix dance» десятикласниця на той момент, сьогодні вже студентка медакадемії. Дівчинка отримала досвід організатора і тренера. Нашим же завданням було хвалити дітей та давати можливість виступити. Зараз у колективі 23 осіб різного віку. Діти самі визначають ритм репетицій, самі набирають склад, самі обирають лідера, самі вибирають того, хто ставить танець. Жоден дорослий до організації цих дітей не дотичний. Для того щоб колектив існував, діти повинні навчитися взаємодіяти, мати мотив, потребу, бути готовими до самоосвіти та самореалізації.

Світ захоплень дівчат цього колективу – найрізноманітніший. Це й олімпіади з правознавства, хімії, біології; МАН з психології, музика й музична література, але об'єднує їх, звичайно, любов до танцю.

Рис. 3.6.7 Учнівське самоврядування ЧГПЛ

У своєму дослідженні ми виходимо з того, що неможливо успішно вирішити проблему полікультурного виховання особистості, оминаючи увагою цілий комплекс соціокультурних особливостей, який полягає в своєрідності певних історичних, культурних, та соціальних чинників, що впливають на характер освітнього та виховного середовища.

Висновки до третього розділу

У розділі здійснено аналіз виховної діяльності Черкаського гуманітарно-правового ліцею як системного явища в соціокультурному та педагогічному контексті; схарактеризовано систему діяльності закладу як середовища полікультурного виховання; визначено структуру соціокультурної компетентності особистості як результату полікультурного виховання; визначено критерії, показники соціокультурної компетентності.

Аналіз освітньої діяльності установи дозволив виокремити її категоріальні ознаки – скінченну множинність, функціональність елементів, відношення між елементами, виокремленість із середовища. На основі емпіричного досвіду визначено основні принципи компетентнісного виховання: гуманізму (визнання загальнолюдських прав дітей, які представляють різні культурні спільноти), громадянськості та суспільної консолідації (створення атмосфери, що сприяє громадянській ініціативі кожного учня та міжкультурній інтеграції), позитивного ставлення до культурного багатоманіття (культурне багатоманіття слід розглядати не як проблему, а як досягнення, акцентувати увагу на позитивних сторонах та суспільному потенціалі полікультурності), культуродоцільності (поєднання у полікультурному вихованні потенціалу історії, мови, традицій та звичаїв різних культур, що забезпечують духовну єдність, наступність і спадковість поколінь), культурного релятивізму (цінності і норми однієї культури не можна застосовувати

для характеристики іншої культури), взаємності (обопільне прагнення до взаємодії з боку всіх учасників процесу міжкультурної взаємодії), цілісності культурної картини світу(осмислення феномену культури в педагогіці з позиції просторово-часового континууму цілісного культурного розвитку), єдності теорії і практики(знання і практична здатність орієнтуватися й адекватно реагувати на труднощі у ситуаціях міжкультурної взаємодії), педагогічної етики і такту (увага до ментальних особливостей світогляду, етикету та ціннісних установок представників різних культур), міждисциплінарності та комплексності (відображення ідей полікультурності у всіх сферах навчально-виховної діяльності).

На основі проведеного аналізу узагальнено такі особливості можливого інтегрування соціокультурного виховання у систему ЧГПЛ:

- полікультурне виховання системно реалізується у виховному процесі в єдності знаннєвої парадигми та упровадження інтерактивних форм і методів, спрямованих на формування соціокультурної компетентності;

- на перебіг процесу полікультурного виховання ефективно впливає комплекс чинників –етнічний, релігійний, гендерний, віковий, соціального походження, регіон проживання, доступ до інформації тощо;

- зміст полікультурного виховання є оптимальним, якщо враховується соціокультурний контекст певного середовища, але незмінним є акцент на формуванні толерантної поведінки учнів на засадах громадянської відповідальності та соціального партнерства;

- для успішного виховання соціокультурної компетентності необхідним є взаємодія усіх інституцій, що дотичні до вирішення питань оволодіння юною особистістю багатовимірністю сучасного світу як основи набуття соціокультурної компетентності.

ВИСНОВКИ

На основі проаналізованих наукових праць представлено визначення поняття соціокультурної компетентності. Соціокультурна компетентність трактується як якісна характеристика особистості, що базується на сукупності набутих знань соціальних та культурних сфер життя, ціннісних орієнтацій; як здатність та готовність до міжкультурного спілкування з носіями інших мов та культур, до участі в діалозі культур; як важливий фактор розвитку особистості, соціалізації її в сучасному суспільстві, самореалізації та культурного самовизначення.

Соціокультурна компетентність забезпечує можливість орієнтуватися в соціокультурних особливостях автентичного мовного середовища, прогнозувати можливі соціокультурні перешкоди в умовах міжкультурного спілкування і способи їх усунення, адаптуватися до іншомовного середовища. У структурі соціокультурної компетентності виокремлено такі компоненти, як когнітивний, мотиваційно-ціннісний та діяльнісно-поведінковий.

Ураховуючи складність і багатозначність феномену соціокультурної компетентності, тісну його «імплементованість» у системи інших компетентностей учня сучасної школи, нами була створена структурно-функціональна модель формування соціокультурної компетентності учнів.

Під час розробки структурно-функціональної моделі формування соціокультурної компетентності учнів ми брали до уваги загальні дидактичні принципи навчання (принцип відповідності змісту навчального матеріалу пізнавальним можливостям учнів, міцності, ґрунтовності засвоєння знань, послідовності, системності й систематичності подачі навчального матеріалу, індивідуального підходу в умовах колективної навчальної діяльності, виховального навчання та ін.).

Пропонована структурно – функціональна модель формування соціокультурної компетентності учнів ліцею складається з таких блоків: –когнітивний; –мотиваційно-ціннісний; –діяльнісний; –технологічний.

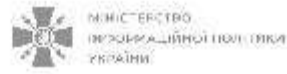
Методика формування соціокультурної компетентності учнів у системі діяльності Черкаського гуманітарно-правового ліцею розглядається як сукупність змісту, методів і форм виховної роботи, які спрямовані на формування полікультурної компетентності учнів.

Зміст соціокультурного виховання учнів різного віку втілено у практичних інструментах діяльності закладу: «Система занурення у полікультурне суспільство», «Участь у міжнародних програмах та проєктах», «Медіашкола», Науково-практичне товариство «Борисфен», музична студія «Арт-Майтер», проєкт «Хвилина Слави», система походів «ГАРТ», автономний учнівський колектив «Mix dance».

Педагогічними ознаками успішного формування соціокультурної компетентності майбутнього випускника є: адаптивна гнучкість, оригінальність, дивергентність мислення; незалежність, потреба в свободі творчості; сприйнятливість по відношенню до нового досвіду; внутрішня й соціальна зрілість; пізнавальні здібності (прагнення до володіння новими фактами, раніше не відомою інформацією); прагнення до постійного розвитку, самовдосконалення, духовного зростання; соціальна і творча активність; здатність швидко здобувати нові знання й легко пристосовуватися до нових умов і обставин; здатність орієнтуватися в проблемі, розуміти її стан; здатність генерувати ідеї; здатність до комбінування, аналізу й синтезу тощо.

ДОДАТКИ

Сертифікат учасника

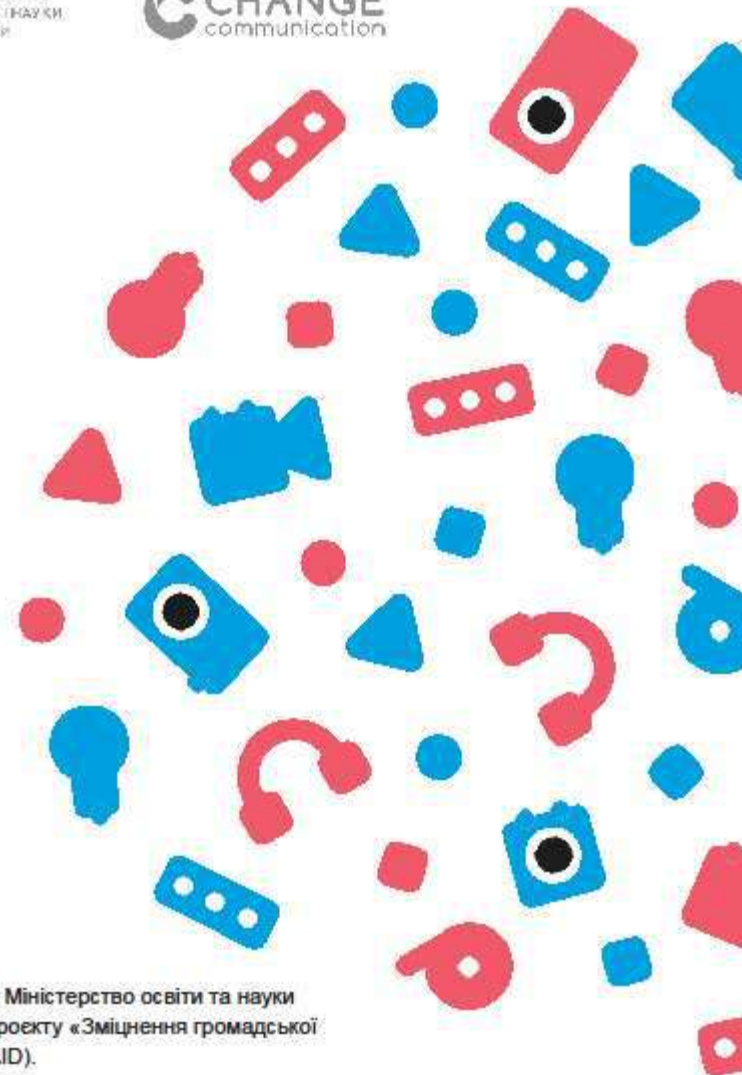
Всеукраїнського конкурсу шкільних
та молодіжних медіа «Youth MediaLab»

Черкаський гуманітарно-правовий
ліцей Черкаської міської ради
Черкаської області

31 жовтня 2019 року
Громадська організація «Комунікації для змін»

Проект Youth MediaLab реалізують Міністерство інформаційної політики України та Міністерство освіти та науки України спільно з громадською організацією «Комунікації для змін» за підтримки Проекту «Зміцнення громадської довіри» (UCBI II), що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID).

Список використаних джерел

1. Brynjolfsson E., McAfee A., Spence M. New World Order. Labor, Capital, and Ideas in the Power Law Economy // Foreign Affairs. – 2014. – № 4, July – Aug. – P.19.
2. IBM. Capitalizing on Complexity: Insights from the Global Chief Executive Officer Study. [Електронний ресурс] / 2010. – Режим доступу: <http://public.dhe.ibm.com/common/ssi/ecm/gb/en/gbe03297usen/gbe03297usen>.
3. Klaus Peggy. The hard truth about soft skills: workplace lessons smart people wish they'd learned sooner / Peggy Klaus with Jane Rohman and Molly Hamaker». New York, Harper Collins Publishers, 2007. – P. 190.
4. Poynard T. et al., Truth Survival in Clinical Research: An Evidence-Based Requiem? / T. Poynard et al. // Annals of Internal Medicine. – 2002. – no. 12 (136). – P. 888–895.
5. Sigler M. G. Eric Schmidt: Every 2 Days We Create As Much Information As We Did Up To 2003. [Електронний ресурс] / M. G. Sigler. – Режим доступу: <http://techcrunch.com/2010/08/04/schmidt-data>
6. The 10 skills you need to thrive in the Fourth Industrial Revolution. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.weforum.org/agenda/2016/01/the-10-skills-you-need-to-thrive-in-the-fourth-industrial-revolution/>
7. Аристотель. Сочинения в четырех томах. Т. 1 / Аристотель. Ред. В. Ф. Асмус. – М.: Мысль, 1976. – 550 с.
8. Горошкіна О. Підручник як засіб формування соціокультурної компетенції учнів / О. Горошкіна // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2010. – № 22. – Ч II. – С. 183-189.
9. Дворецкий И.Х. Латино-русский словарь / И.Х. Дворецкий. – М.: Русский язык. – 694 с.

10. Енциклопедія освіти/ академія педагогічних наук України, головний ред. В.Г. Кремень. –К.: Юрінком Інтер, 2008. –1040 с.
11. Європейський словник навичок та компетенцій [Електронний ресурс] / DISCO European Dictionary of Skills and Competences. – Режим доступу : http://disco-tools.eu/disco2_portal/
12. Жежера Е.А. Соціокультурная компетентность будущего специалиста: от сущности к технологии формирования [Електронний ресурс] / Е.А. Жежера. – Режим доступу: www.sworld.com.ua/konfer30/894.pdf
13. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. укр. вид. докт. пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
14. Закірянова І.А. Формування соціокультурної компетентності у майбутніх учителів іноземної мови в процесі професійної підготовки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд.пед. наук: спец. 13. 00. 04 “Теорія і методика професійної освіти” / І.А. Закірянова. – Київ, 2006. – 20 с.
15. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И.А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5. – С. 34 – 42.
16. Иванов Д. В. Путь к вершине. Факторы успеха. [Електронний ресурс] / Д. В. Иванов // Управление развитием персонала. – 2010. – № 2. – Режим доступу: <https://grebennikon.ru/author-3753.html>
17. Игнатьев В. И. Социология информационного общества: учеб. Пособ. / В. И. Игнатьев. – Новосибирск: Изд-во НГТУ, 2017. – 356 с.
18. Ильин Е. П. Психология творчества, креативности, одаренности. / Е. П. Ильин. – СПб.: Питер, 2009. – 448 с.

19. Карамушка Л. М., Толков О. С. Методики діагностики психологічних особливостей інноваційних змін в освітніх організаціях: навчальний практикум для слухачів очно-дистанційної форми навчання в системі післядипломної педагогічної освіти. / Л. М. Карамушка, О. С. Толков. – К.: Вид-во ДВНЗ «Університет менеджменту освіти НАПН України», 2013. – 53 с.
20. Кинчер Дж. Книга о тебе. 40 тестов-самоисследований. Сер.: Азбука психологии / Джонни Кинчер. – СПб.: Питер, 1997. – 224 с.
21. Коваль К. О. Розвиток «soft skills» у студентів – один з важливих чинників працевлаштування. / К. О.Коваль. //ВісникВінницького політехнічного інституту. – 2015. – № 2. – С. 163.
22. Мельник Т. Соціокультурна компетентність майбутнього словесника крізь призму суміжних наук [Електронний ресурс] / Т. Мельник. – Режим доступу: <http://www.stattionline.org.ua/pedagog/104/17821sociokulturna-kompetentnist-majbutnogo-slovesnikakriz-prizmu-sumizhnix-nauk.html>
23. Мильруд Р.П. Порог ментальности российских и английских студентов при соприкосновении культур / Р.П. Мильруд // Иностранные языки в школе. – 1997. – №4. – С. 17 – 22.
24. Образование: сокрытое сокровище (Learning: The Treasure Within). Основные положения Доклада Международной комиссии по образованию для XXI века. МОО ВПП ЮНЕСКО «Информация для всех», 2007 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.unesco.org.
25. Осадчий В.В. Сучасні вимоги до професійної підготовки майбутніх учителів [Електронний ресурс] / В.В. Осадчий. – Режим доступу: [http:// www.academia.edu/935572/](http://www.academia.edu/935572/)

26. Особистісно орієнтований підхід: науковопрактичні засади. – К.: Либідь, 2003. – 344 с. 2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2003. – 1440 с.
27. Садохин А.П. Межкультурная компетентность: понятие, структура, пути формирования / А.П. Садохин // Журнал социологии и социальной антропологии. – 2007. – №1. – С. 125 – 139.
28. Сарієва А. Формування соціокультурної компетенції у студентів ВНЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kamts1.kpi.ua/node/569>
29. Сафонова В.В. Культуроведение в системе современного языкового образования / В.В.Сафонова // Иностранные языки в школе. —2001. —№3. —С.17–23.6.
30. Спенсер Л. М., Спенсер С. М. Компетенции на работе. Модели максимальной эффективности работы. / Лайл М. Спенсер, Сайн М. Спенсер. – М: НІРРО, 2005. – 384 с.
31. Сулейманова П.В. Национально-культурные центры как средство формирования социокультурной компетентности студентов [Электронный ресурс] / П.В. Сулейманова. —Режим доступу: www.science-education.ru/113-11137
32. Топчій Л.С. Формування україномовної соціокультурної компетентності: теоретичні і практичні аспекти/ Л.С. Топчій// «Молодий вчений».- № 7 (10), 2014. – с. 170-173
33. Тоффлер Э. Шок будущего: Пер. с англ. / Элвин Тоффлер. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2002. – 557 с.
34. Фейдл Ч., Бялик М., Триллинг Б. Четырёхмерное образование: компетенции, которые нужны для успеха. [Електронний ресурс] / Чарльз Фейдл, Майя Бялик, Берни Триллинг. – Режим доступу: http://nios.ru/sites/nios.ru/files/poleznoe/4D_Education_0.pdf

35. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования/А.В.Хуторской // Ученик в общеобразовательной школе. –М.: ИОСО РАО, 2002. –с.135–157.
36. Цицерон Марк Туллий. О пределах блага и зла. Парадоксы стоиков. Перевод с латинского Федорова Н. А. / Марк Туллий Цицерон. – М., Российский государственный гуманитарный университет, 2000.
37. Шарипов Ф. В. Профессиональная компетентность преподавателя вуза /Ф. В. Шарипов // Высшее образование сегодня. –№1, 2010.
38. Шехавцова С.О. Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови у позанавчальній діяльності університету: автореф. дис. канд. пед. наук: [спец.13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / С.О.Шехавцова. —Луганськ, 2009. —20 с.
39. Шишов С.Е. Школа: мониторинг качества образования/С.Е. Шишов, В.А. Кальней. –М.: Педагогическое общество России, 2000. –316 с.